

С. К. Bibl. Univ. Leop.

66763

2

PR

ПРИГОДИ
ДОН КІХОТА.

З ЕСПАНСЬКОЇ ПОВІСТІ

ПЕРЕРОБИВ

Іван Франко.

Третє поправлене виданє.

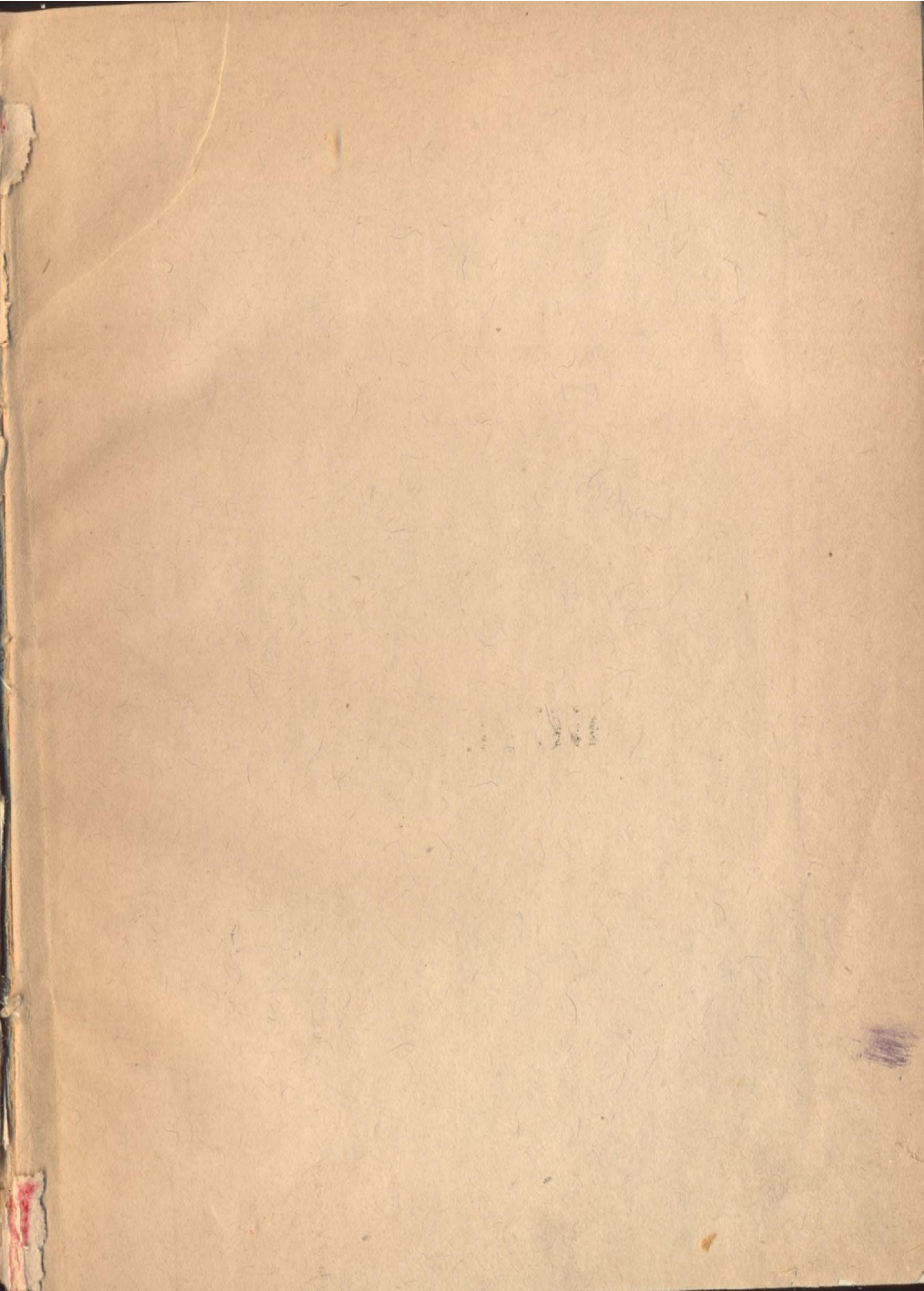

У ЛЬВОВІ, 1913.

НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ,
зарєєстрованої спілки з обмеженою порукою у Львові.

EX
BIBLIOTHECA
CAESAREO-REGIAE
UNIVERSITATIS
LEOPOLIENSIS

N. 66763

[143]

ПРИГОДИ
ДОН КІХОТА.

З ЕСПАНСЬКОЇ ПОВІСТИ

ПЕРЕРОБИВ

Іван Франко.

Третє поправлене виданє.

(Бібл. видавн. спілки)

У ЛЬВОВІ, 1913.

НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ,
зарєєстрованої спілки з обмеженою порукою у Львові.

IP 62 2

ПРОТОКОЛ
АТОХІЯ РОД

ПРОТОКОЛ ТОВАРИСТВА В

1911

Львів

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

Мігуель Сервантес і його Дон Кіхот.

Мігуель (Михайло) Сервантес де Сааведра, славний еспанський письменник, родився в початку жовтня 1547 р. в еспанському місті Алькала де Генарес із старого шляхотського, хоч і зубожілого роду. Вчився 2 роки в славній тоді університеті в Саламанці, зразу богословія, яке незабаром покинув, займавши ся літературою. Від р. 1568 перейшов до Мадриту, де почав писати поезії, повісти й драми. Але писань не давало йому ніякого доходу, і вже 1569 р. він із бід мусів покинути рідний край і подав ся до Італії, де наняв ся на службу до багатого кардинала Джуліо де Аквавіва в Римі трохи що не за льокаю. Сю службу він сприяв собі швидко, і вже 1570 р. вступив до еспансько-неаполітанського війська, котрого начальником був славний воевода тих часів, Дон Жуан австрійський. Сервантес відзначив ся в славній битві під Лепанто 1571 р., де одержав чотири рани. Хоч хорий на пропасницю, він станув до бою разом зі своїм братом, держав ся хоробро, стратив ліву руку, і одержав із рук самого Дон Жуана перед цілим полком почесну відзнаку. Пролежавши всю зиму в шпиталі в Мессині на Сицилії і ледви вилічивши ся з тяжких ран, він брав участь у походах Еспанців на Туніс і Наварин, по чім відпросив ся на якийсь час на відпустку до дому. Пливучи до Еспанії з поручаючим письмом від неаполітанського короля, коли йому всміхала ся красша доля, він разом із братом і цілим кораблем попав у руки морських розбійників (піратів) із Туніса. Знайшовши при нім королівське письмо, розбійники подумали, що мають у ру-

ках якусь важну особу, і тому коли отець Сервантеса прислав за своїх синів окуп, вони випустили тільки молодшого брата, а Міґуеля задержали. При поділі добичі він дістав ся в руки дуже жорстокого пана Гассан-Аґи, перевертня з Греків, що безсеречно знущав ся над своїми невільниками. Сервантес був чоловік безумно відважний і непосидючий; раз по разу він робив змови між невільниками, аби вирвати ся на волю, а раз навіть зробив таку змову, аби опанувати весь Туніс. Коли змову відкрито, багато з її учасників погибло з катівських рук, та Сервантесови даровано жите за його смілість. Нарешті по 5 літах неволі його викуплено д. 19. вересня 1580 р. Вернувши до Еспанії, він вступив знов до війська в службу короля Португалії, брав участь у поході на острови Азорські, і аж від р. 1583 осів постійно в ріднім краю, покинувши військову службу. Він оженив ся з любови з убогою панною, що звала ся донна Каталіна де Палаятіос і Салязар. Для заробітку написав першу часть пастирської повісти „Галятея“ (1584), вступив до театру, для якого в короткім часі написав майже 30 драматичних штук. Ті штуки grano з поводженем у Мадриті, але тривкої вартости вони не мають, окрім хіба одної п. з. „Нуманція“. Не знаходячи при театрі заробітку, що заспокоював би всі його потреби, він вступив у службу при королівськім інтенданстві, і йому було поручено закупувати провіант для „Непоборної Армади“, яку тоді еспанський король Филип II. приготовляв проти Англії. Пізнійше бачимо його таким самим інтендантом для індійської фльоти, а дальші пригоди його житя гублять ся на протязі кількох літ. Задля якогось непорозуміння він попав навіть у тюрму; одні кажуть, що за довги, яких наробив його несовісний спільник, а інші кажуть, що задля бійки королівських двораків перед домом, у яким він жив, і до якої привід мала дати його прислуга. В тім тільки згоджують ся перекази, що власне в тюрмі йому прийшла думка написати повість про пляхтича, що начитавши ся лицарських повістий, виїздить у світ у лицарській зброї ра-

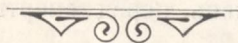
тувати пригнетону невинність і шукати чудесних пригод, а стикаючи ся з дійсним, далеко не лицарським світом, попадає в безконечний ряд смішних і трагічних пригод. І ось 1604 р. вийшла перша часть його славної повісти п. з. „Глубокоумний шляхтич Дон Кіхот із Ляманші“. Ся повість мала нечуваній доси успіх; перше виданє розійшло ся протягом 4 тижнів, а ще того самого року вийшли дальші чотири виданя. В тім самім році почали також появляти ся її переклади на інші мови, особливо у Франції, коли французький посол у Мадриті, прочитавши її по еспанськи, написав про неї до Парижа з незвичайними похвалами. Відомість, яку подають деякі біографи, будім то повість зразу не йшла, і Сервантес, бажаючи зацікавити нею публіку, випустив безіменну брошуру, вимірену ніби проти неї п. з. „El buscario“ (бомба), в якій підпустив увагу, що се сатира вимірена на високо поставлені особи, по новійшим дослідям оказала ся пізнійшою видумкою. Розумієть ся, що власне задля великої популярности книжки не обійшло ся без докорів а навіть доносів на автора, якого матеріяльне положене до смерти не перестало бути незавидним. Від р. 1603 він жив у Валядоліді, не друкував нічого цілих 8 літ по появі першої части „Дон Кіхота“, і тільки в р. 1614, коли якийсь недотепний писака видав безіменно її другу часть, Сервантес написав свою другу часть „Дон Кіхота“ і видав її 1615 р. Немов бажаючи регабілізувати славу лицарської повісти, яку так безпощадно та дотепно осмішив у своїм „Дон Кіхоті“, він у остатнім році свого жита написав і сам простору лицарську повість п. з. „Терція Персілеса й Сігісмунди“. Він умер 23. цвітня 1616 р., того самого дня, коли в Англії вмер великий драматичний поет Уїлліям Шекспір; кілька день перед смертю він прийняв чернечу рясу.

„Дон Кіхот“ Сервантеса, се перша повість у новійшим значіню того слова, і один із найславнійших та найпопулярнійших творів людського духа. Сатира на романтичні та далекі від дійсного жита лицарські

повісти, якими кілька сот літ зачитувала ся вся Європа, поглиблюєть ся й розширяєть ся тут ступнево в величній малюнок боротьби між благородними поривами чутя та твердою дійсністю, між поезією й прозою жита. Тому „Дон Кіхот“ має безсмертну вартість в історії духового розвою всеї людськості, і по заслужі зробив ся улюбленою книжкою для всіх освічених людей. Про його популярність може свідчити хоч би те, що від 1604 до 1857 р. сю книгу видавано в Еспанії не менше як 400 разів, що перекладано її на мови англійську 200 разів, французьку 168 разів, італійську 96, португальську 80, німецьку 70, шведську 13, польську 8, датську 6, російську 2 рази і на латинську 1 раз. Повного українсько-руського перекладу „Дон Кіхота“ доси ще не маємо, тай мабуть не швидко діждемо ся. Те, що подаю тут читачам, се свобідна перерібка головної основи першої части та закінчення другої части повісти, перерібка з прози на вірші, уложені на взірець еспанських народніх романс. Ся моя перерібка появила ся перший раз у часописі для дітей „Дзвінок“ 1895 р. і окремою відбиткою з невеличким числом ілюстрацій, а другим доповненим і поправленим виданєм у р. 1899, оба рази накладом „Руського Товариства педагогічного“ у Львові. Отсе третє виданє являєть ся з передмовою троха переробленою, з тими самими ілюстраціями, з численними поправками в текстї, але без ніяких доповнень, накладом Укр. Рус. видавничої Спілки у Львові.

Писано дня 22. мая 1913 р.

Іван Франко.

ПРОЛЬОГ.

Еспанія! Еспанія!
Мов у казочнім сні
Той земний рай, чудовий край
Ввижаєть ся мені.

Яркеє сонце сипле жар
Тепла і красоти,
Зима на горах там сидить,
Не сміє в низ зійти.

Вічно-зеленії ліси
Роскішно шепчуть, знай,
І ріки срібнії шумлять
І поять спраглий край.

Один лиш серед блисків тих
І гір, лісів і рік,
Посеред раю земного
Бідує чоловік.

Хоч не з верху, то в серці ще
Він носить, в голові,
Тиранства і пониження
Кайдани вікові.

Тепер він звільна двигаеть
На новий світлий шлях,
Та давні рани ще болять,
Не вигас давній жах.

Еспанія! Еспанія!
При слові тим у нас
Не нинішній явить ся край
І не вчорашній час.

А та величняя доба,
Коли півмісяць впав,
Скінчилась вікова борба,
Еспанець паном став;

Коли в одно сполучений
Народ народом вчувсь,
І з запалом побідника
До діл, наук метнувсь;

Коли то Хрістоваль Кольон
Еспанські кораблі
В щасливу ю годину вів
До нової землі;

Коли з Італії прийшло
Відроджене наук,
І з ним до лету й творчости
Відродивсь людський дух;

Коли лицарство не було
Суспільним тягаром,
Владало з рівним хистом ще
І шпадою й пером;

Коли й мужик еспанський ще,
Немов удільний князь,
На батьківській землі сидів
І чув з народом звязь;

Коли ще ум його живий
У морок не зблудив,
І Санчо Панза бік о бік
Із Педром Креспом жив*);

Латинська думка сумирно
З арабською жила,
І пісня милозвучная
По краю всім плила.

В той час турнірів і пригод
І романтичних трель
Родивсь і жив в Еспанії
Сервантес Міґуель.

Убогий хоч шляхетський рід
Привів його на світ;
Не много радощів в життю
Зазнав він, много бід.

Наука, школа і пісень
Солодких вчасний дар —
І тут же служби панської
Невитерпний тягар...

*) Санчо Панза — один із героїв повісти про Дон Кіхота. Педро Креспо — герой славної драми Кальдерона «Війт Заламейський», переробленої мною також на нашу мову і кілька разів виставлюваної на сцені. [Прим. автора].

Тягар той на вояцький стан
Він швидко проміняв,
Австрійський славний Дон Жуан
Йому сей шлях вказав.

Як при Лепанті став з хрестом
Півмісяць на дуель,
То славно бив ся в бою тім
Сервантес Мігуель.

Хоч хорий — станув у рядах
І не подав ся в зад;
Хоч ліву руку стратив сам
Та ціло вийшов брат.

Каліка - вояк він вертав
У рідний край назад,
Та на судно його напав
Із Туніса пірат.

Пять літ в тяжкій неволі був,
В кайданах протомивсь,
Та хоч грюзила смерть нераз,
З поганцем не миривсь.

„Один каліка той — казав
Поганий пан його —
Грізнійший він для Туніса,
Аніж Еспанців сто“.

А як свободи день настав,
Він в рідний край верта,
Воює шпадою й пером
В тяжкій борбі життя.

Вояк, письменник... Тут любов
Всміхаєть ся йому, —
І тут же за чужу вину
Він попада в тюрму.

В сільці Ля Манші Туніс він
Мав серед вітчизни,
Там славу й честь Еспанії
Топтали барани.

Оттам в тюрмі в його умі
Дитя те почалось,
Що на весь світ, у всі віки
Соколом понеслось.

Оттам невіплатний довжник,
Каліка і старець,
Неоціненим жемчугом
Світ збогатив увесь.

Хоч вийшов він на волю знов-
І честь свою обмив,
Та все-ж у бідности тяжкій
Літа свої скінчив.

Самітний, без приятеля,
Посеред ворогів
До смерти він з неправдою
Борбу завзяту вів.

І в Дон Кіхоті свій портрет
Духовий нам списав,
Безумця благородного
Нам образ завіщав.

Без боязни, без огляду
На біль, інтерес свій,
За славу, за невинність він
Іде в нерівний бій.

Він — аж до старости дитя —
Прямує на провал,
Побитий та неvigаслий
Несе свій ідеал.

I.

У місцевости Ляманші,
В невідомому присілку
Жив собі убогий шляхтич
Дон*)... Кіхада**) чи Кезада***).

Земелька його маленька,
Не препишнії палати,
Служби не щоби багато:
Сам свій пан і сам свій наймит.

Лиш старенька економка,
Молода її сестрінка
Та слуга, що враз конюх був,
Дроворуб і водонос.

Чи великі антенати
Були в нашого Кезади,
Де, коли й як відзначились —
Щось історія мовчить.

Лицар наш був муж спокійний:
Щит предківський коло печи
Був за заткальницю в нього,
В шоломі гніздилися кури.

*) Пан. **) Вилиця. ***) Плесканка сира.

Спис проржавілий на кухні
За рожен вертівсь раз в тиждень,
Бо раз в тиждень штуку мяса
Для господаря пекли.

Що-ж робив наш славний лицар?
А робив він не багато:
Полював собі з хортами,
А то більше так сидів.

Чоловік уже в літах був —
Перебіг за п'ятдесятку,
Не женив ся, не дружив ся, —
Вкучно стало дармувать.

Ось він на старії літа
Вдарив ся в літературу,
А що був новак в письменстві,
То й попав на манівці.

Вхопивсь за старі романи,
За лицарськії пригоди
За ті пестрі, безконечні,
Дивовижнії казки.

Де лиш мав яку копійку,
Чи продав горох чи просо,
Чи воли чи гурт овечок,
Все в книгарню так і пер.

Ба, не стало незабаром
Ні гороху ані проса,
Ні волів ані овечок,
А читать хотілось, страх!

Ось почав наш лицар славний-
Земельку свою шматками
Продавать — а все на книги...
І читав, читав, читав.

II.

Південь! А еспапське сонце
Пражить, наче приском сипле.
Люди, звірі навіть мухи
Поховались, сплять в кутах.

Тільки лицар Дон Кезада
Не ховаєсь, не дримає,
Але в своїому покою
Дивні повісти читає.

Піт з чола горохом сипле,
Крізь розхристану сорочку
Груди видно, висше ліктів
Рукави він закотив.

Розкудовчивши волосе,
Очи дико завертає,
То смієсь, то морщить брови,
А чита, чита, чита.

Вечір! Стиха наближаєсь
Економка, їсти кличе
З чісником фасолю й мясо —
А втім кликне лицар: „Смерть!“

„Смерть усїм вам, Ганельони!
Смерть вам, зрадники Ролянда!
З чісником фасолю й мясо
Я-б віддав, щоб пражить вас!

Ізлякала ся старушка.
„Свят, свят, свят, чи пан сказив ся?
Боже відверни! І де се
Злости він набрав такої!“

Північ, все село дримає,
Гавкають де-де собаки,
Річка шепче по каміню,
Та в дуплі кричить сова.

Тільки лицар Дон Кезада
При свічках сидить на кріслі,
Пальці впутив у волосє
І чита, чита, чита.

Дійсний світ і дійсні люди,
їх жите і їх природа,
Межі всі часу й простору —
Все щезає перед ним.

І в розпаленій уяві
Вихром носять ся скаженим
Люті велитні кроваві,
Люті змії стоголові,

Славні лицарі з мечами,
Що по пахи в крові бродять,
І красавиці чудові
На високих пишних ганках,

Битви, свари, поєдинки,
І нечувані пригоди,
І блискучії турніри,
І розкішні обіди.

Дивні пестощі любовні,
Рани й лічення в моменті,
Нині бідність, завтра царство
Лицарю паде в подолок.

Мов колеса млиновії
Все те путалось, мішалось,
Клекотіло, торохтіло
У лицарській голові.

День по дневи, ніч по ночі,
Мов невпинная горячка,
Йшла та вбійчая робота,
Світ пожерла весь йому.

Ні до діла, ні до мови,
Ні до думки вже не здібний
Став сірома — просто мовить:
Бідний лицар одурів.

III.

Славний лицар Дон Кезада
Думає глибоку думу:
То сідає, то зірветь ся,
Мов до лету воробець.

То він ходить по покою,
То неначе стовпом стане,
Щось воркоче та муркоче,
Далі так став говорить:

„Світ страшенно попсував ся,
Мов та бочка розісхла ся
Та тече в усіх уторах —
Конче тра набить обруч.

„Зледащило все лицарство;
Животи пасе, розводить
Все любовні теревені,
А пригод не йде шукать.

„А неправда скрізь панує
І гнете невинність люто,
Землю божую плюгавить
І поганить красоту.

„Велитні жорстокі ходять,
Діток без страху з'їдають,
Мучать в погребях красавиць —
Оборони їм нема.

„Гей, Альонзо, схамени ся!
Весь свій вік прожив ти чесно,
Злу не потурав ніколи,
То й тепер не потурай!

„Хоч всі правду відступили,
Наплювали на невинність,
Красоту відбігли в горю, —
Ти її не відбіжи!

„Світ страшенно попсував ся
І не може він стояти, —
Без блукаючих героїв
За псю душу пропаде!

„Гей, Альонзо, схамени ся!
Будь ти світу поратівник,
Будь ти злому лютий местник,
Оборона правді будь!

„Годі тутка дома киснуть,
Мов в кропиві печериця,
Коли тамка світ весь гине!
Гей, спасати світ ходім!

„Діло славне і велике
Зве тебе: часи лицарства
Відновити! Нуж до діла!“
Так наш лицар говорив.

Блудним лицарем зробить ся,
На геройській пригоди
Рушить з дому в світ широкий —
Ось що враз задумав він.

І почав усе ладнати,
Що до сего діла треба,
І про що читав у книгах —
Много там не тра було.

Поперед усео — зброї.
Ся найшла ся по шматочку:
Що на стриху, що у кухни,
Що в овечому хліві.

Взяв наш лицар шмату й цеглу,
Тай ну терти, дряпачь, шкрябачь.
Поки зброя праддівеська
Стала на людий похожа.

Все мов і до ладу вийшло,
Тільки з шоломом був клопіт,
Бо візіра не ставало —
Ну, біда! Хоч сядь тай плач!

Взяв наш лицар шмат текури,
Викроїв візір із неї,
Срібним обліпив папером,
До шолома прикрутив.

Бачилось — чого-б ще треба!
Та підвів лихий Альонза
Взять меча і стрібувати,
Чи тривкий його візір.

Рубонув він раз і другий,
Розлетівсь візір на кусні,
І пропала вся робота,
І прийшлось новий ліпить.

Та тепер на розум взяв ся
Славний лицар Дон Кезада,
І візір свій тектуровий
Бляхою підшив зі споду.

Лицарю коня потрібно.
Славний лицар Дон Кезада
Мав коня — таку драндигу,
Що лиш шкіра й кість була.

Та не дбав про се наш лицар,
Твердо вірив, що небаром
Кінь його славнійший стане,
Ніж той Сідів Бабієка¹⁾.

По лицарському звичаю,
Про який читав у книгах,
Він прозвав свою драндигу
Шумно - дзвінко Розінанте²⁾.

¹⁾ Сід, властиво Руї Діаз, національний герой еспанський, особа історичная, жив у ХІ. віці.

²⁾ Від *rosin* — коняка, і *ante* — давнійше; значить: давнійше був поганою конякою, а тепер, мов би то, ось чим став.

По лицарському звичаю,
Про який читав у книгах,
Мусів і собі наш лицар
Винайти нове імя.

А імя те, що небаром
Малось стати голоснее
На весь світ, затьмити назви
Амадіса, Гальоара,

Беліяна, Передура,
Плятіра, Еспляндіана¹⁾,
Се імя повинно бути
І значуче і дзвінке.

Вісім день ходив наш лицар
У задумі стофунтовій,
Поки назву ту придумав:
Із Ляманші Дон Кіхот²⁾.

Та крім того ще одного
Потребує всякий лицар
По лицарському звичаю,
Про який у книгах пишуть —

Потребує лицар дами,
У котрій би закохав ся,
Щоб в імя її бороть ся,
Йй здобути славу й честь.

¹⁾ Назви героїв тих лицарських повістей, котрими до одуру зачитував ся наш лицар.

²⁾ Quijote по еспаньки значить наголінник; quijada — вилиця, quesada — плесканка сира.

Він без дами — борщ без сала,
Хліб без соли, гла без уха,
Бо лицарство без любови,
То немов горіх - свистун.

Десять день ходив наш лицар
І шукав такої дами,
І зітхав і так балакав:
„Боже, як то буде гарно,

„Як прийде до мої дами
Велетень Каракулямбро*),
Цар острова Маліндрані*),
І такі слова рече:

„Препрославлена госпоже!
Вірний ваш великославний
Лицар Дон Кіхот у бою
Збив мене й сюди прислав“.

„Лиш кого-б то в біса вибрать
Дамою свого серця?“
Довго мучив ся наш лицар,
Поки врешті не знайшов.

В близькому селі Тобозо
Дівчина була, мужичка,
Звалась Домка Льборенцівна,
Дівка гарна, що й казатъ.

*) Назви взяті з тих же лицарських повістей, зовсім фантастичні.

Славний лицар наш до неї
Здалека зітхав часами,
Та вона про те й не знала —
От її він обібрав.

Видумав для неї назву:
Дульчінея із Тобозо,
Закохав ся в ній — та звісно,
Все по книжному, як слід.

Так готовив ся наш лицар
На своє велике діло,
Поки вирушив із дому,
Світ від згуби ратувать.

IV.

Рано-рано, ще не встало
Сонце на кастильськім небі,
Враз з курми та воробцями
З ліжка схопивсь лицар наш.

Взяв на себе славну зброю,
Вивів з стайні Розінанта
І крізь фіртку, загумінком
Тайком вирушив у світ.

„Слава Богу, — думав лицар, —
Що так гарно се вдало ся,
Що баби мої ще спали,
Бо готові-б не пустить“.

Хоч хоробрий був наш лицар,
Та бояв ся економки,
А язик її сестрінки
Був острійший від меча.

„А тепер, мій славний коню,
Ти неси мене, де хочеш!
Я тобі здаюсь на волю,
Бо-ж се спільний виїзд наш!“

Та заледво се промовив,
Втім неначе грім небесний
Думка темна і зловіща
Шибла в голову йому.

Одубів наш славний лицар,
Мало що з коня не кицнув,
Мало не вернув до дому:
Він ще лицарем не був!

Бачите, закон лицарський,
Про який читав у книгах,
Каже, що ніхто не сміє
З лицарем до бою стати,

Хто врочисто, по закону,
Не прийме „удару й плаза“
З рук лицарських, і не буде
Між лицарства цвіт „побитий“.

Ах, а він же, Дон Кіхот,
Ні удару, анї плаза
Доси не дістав, в лицарство
Він побитий ще не був!

Та не довго клопотав ся.
„Що-ж — подумав — не дістав ще,
То дістати мушу швидко
Те лицарськеє бите.

„Перший лицар, що в дорозі
Напіткаю, мусить службу
Сю мені зробить, а славу —
Славу я здобуду сам!“

І успокоївшись на тому,
Випрямив ся на кульбаці,
Світ увесь очима змірив,
Тай погнав у божу путь.

V.

„Пишно сонце золотее
Розпустило на всю землю
Золоті свої пачоси
І витало світ увесь ;

„Гармонійно щебетали
Пестропері пташенята,
Світ витаючи небесний
На кастильськім небосклоні ;

„От тоді преславний лицар
Дон Кіхот покинув гордо
Те свое пухове ложе,
Зброю ясну надів.

„А в подвірю вже готовий
Ждав преславний Розінанте,
Щоб на честь усьому світу
Взять його на свій хребет.

„Так мабуть почне колись - то
Чародій якийсь премудрий
По надземному вітхненю
Опис моїх славних діл.

„О щасливе те століте,
Рік щасливий і година,
У котрій на світ явить ся
Пречудовий опис той!“

Се наш лицар так балакав,
Їдучи під скваром сонця
На драндизі своїй полем;
Далі так почав зітхать:

„О княгине Дульчінее,
Владнице отого серця.
Що тобі до свого скону
Вірно присягло служить!

„Як же ти жорстока, пані,
Що мене від себе гониш,
Поки світ не буде повен
Слави наших двох імен!

„Та дарма! Обіт сей свято
Заприсяг ся я сповнити;
І сповню. Лиш ти, о пані,
Ти про мене не забудь!“

От таких дурниць без міри
Городив наш мудрий лицар,
Тюпаючи чистим полем
На своєму Розінанті, —

Пережовуючи в тямці
Глупі повісти лицарські,
Мов вівця, що румегає
Недогризену траву.

А тимчасом — був се липень —
Сонце пражить, мов наняте,
Бачить ся, могло-б і мозок
Висушити в голові.

А довкола рівне поле,
Ні села, ні хат не видно,
Ні душі нема живої —
Сумно тюпа Розінант.

Лицар вже десятим потом
Обливаєсь, із гостинця
Курява його обсіла,
Тай у животі бурчить.

Аж над вечір показалась
Ветха коршма край дороги, —
Зміркував наш лицар зараз,
Що се пишний замок був!

Перед коршмою на приспі
Подорожні дві дівчині,
Що в Севіллю в найми їдуть,
І тут на ніч припинились.

Зміркував наш лицар зараз,
Що се певно дві княгині,
А погоничі, що там-же
Годували своїх мулів —
Що се знатні чури їх.

Дуже радував ся лицар,
Став при вході тай чекає,
Поки в замку ріг затрубить,
Гостеві подасть привіт.

В тім тру-тру! нараз почулось —
Се свинар гнав свині з ріпи
І трубою в купу кликав, —
Лицар думав: „Кличуть нас!“

Ось він вїїхав преповажно
На коршемнее подвіре, —
Та страховище уздрівши
В розтіч кинулись дівки.

„Не лякайтесь, ясні дами!
Я вам зла чинить не хочу“, —
Мовив лагідно і чемно
Славний лицар Дон Кіхот.

„По лицарському закону,
До котрого признаю ся,
Обовязок мій — служити
Аж до гробу щиро вам“.

На страховище зелізне,
Густо порохом покрите,
Що такі слова казало —
Витріщили ся дівки.

Але те, що „ясні дами“
Він до них сказав, се так їх
Розсмішило, що на голос
Реготать ся почали.

Се діткнуло Дон Кіхота.
„Скромність — красоти оздоба;
Нерозумний лиш смієть ся
З незначучої дрібниці.

„Я-ж нічого вам такого
Не сказав, щоб вас вразило;
Я лиш вам служить бажаю, —
То з чого-ж сміять ся вам?“

Та дівки ще більш хихочуть...
Дон Кіхот уже й озлив ся,
Та на щасте вийшов з коршми
Грубий та товстий коршмар.

Вид худого Дон Кіхота
У залізі серед спеки
Певно був смішний для нього,
Але перед острим списом
І мечем він респект мав.

Він сказав про те приязно:
„В добрий час! Гість до нас!“
Дон Кіхот йому вклонив ся
І з коня на землю зліз.

„На ніч, лицарю, до мене?“
Говорив коршмар. „Усе
В мене є, лиш ліжка Бог дасть“.
Дон Кіхот махнув рукою.

„Зброя — се моя перина,
Боротьба — моя забава,
Яений пане каштеляне“ —
Різко лицар відказав.

„Га, як так, — коршмар промовив, —
То буде вам вся вигода:
Місь перин тверде каміне,
Галабурда замісь сну.“

Тимчасом дівки зблизились,
Поздїймали з нього зброю,
Наголінники і панцир,
Тільки шолома ні руш.

Він був звязаний шнурками,
Ті прийшлось би розтинати,
А на се, хоч гинь, наш лицар
Подозволить не хотїв.

За той час коршмар у стайню
Втяг голодную драндигу,
Дав їй сїна, й Дон Кїхоту
Повечеряти принїс.

Сїв у шоломі наш лицар,
В гору здер візір руками,
А услужнії дївчата
Пхали страви в рот йому.

Ще з вином було смїшнійше:
Горїлиць поклав ся лицар,
А коршмар йому до рота
Просто з лїйки лив вицо.

VI.

Так „припнявши душу к' тілу“,
Встав наш лицар покріплений,
Коршмаря узяв за руку
І до стайні з ним пішов.

Там нараз беркиць у мерву,
Перед коршмарем прикляк,
Ще й низенько поклонив ся
І йому сказав ось так:

„Славний пане каштеляне!
Тут клячати-му й не встану,
Поки згодитесь мені
Те зробіть, чого попрошу!“

Спудив ся коршмар, та був він
Хитрий і бувалий в світі,
То й доміркував ся зараз,
Що у лицаря мабуть

В голові нема всіх дома.
„Встаньте, лицарю! — промовив, —
Що лиш треба вам, усе те
Я вчинить для вас готов.“

„Бачите — сказав наш лицар —
Власна воля й обовязок
Звуть мене у світ широкий
На пригоди й боротьбу.

„Блудним лицарем зробить ся.
Я задумав, поражати
Всю нечисту, вражу силу,
І невинність боронить.

„Та біда, що я ще доси
Не прийнятий в стан лицарський, —
Так ви завтра, ясний пане,
В лицарі мене побийте!

„По лицарському звичаю
Я сю ніч продержу варту:
В вашій замковій каплиці
Буду зброї пильнувать.

„Завтра - ж рано, милость ваша,
Звольте законні удари
Дать мені й благословити
На той славний шлях мене!“

„Ну — коршмар подумав — буде
Нам на сюю ніч забава!“
Та на голос рік поважно:
„Лицарю, най буде й так!

„Думку вашу похваляю.
Сам я за-молоду також
В світ ходив пригод шукати
І келішками дзвонить.

„Жаль лише, що в моім замку
Поки що нема каплиці,
Але можна й край криниці
Зброї вам допильнувать.

„А тепер скажіть, мій пане,
Маєте ви де що гроший?“
„Ані дудка! — мовив лицар. —
„В жадних книгах я нігде

„Не читав, аби лицарство
Мало хоч би гріш при собі.“
„Ну, се помилка, мій пане, —
Відказав йому коршмар.

„Може в книгах там про сее
Не писали, та се певно,
Що блукаюче лицарство
В світ не гналось без дрібних.

„Певно й те, що не пускалось
І без чистої сорочки, —
Як не лицар сам, то чура
Мав при собі все, що слід.

„І бальзам на рани також
Мусіли при собі мати,
Бо у битвах, у пустинях
Де цирулика візьмеш?

„Все те, лицарю мій любий,
Мусите ви роздобути;
А тепер здіймайте зброю
І до рана стережіть!“

VII.

Ніч. Неначе вовчі очі
Виіскрилось темне небо,
Холод тисне аж до кости,
Місяць зирка знад хліва.

Дон Кіхот в одній сорочці
Мов мара висока, ходить
По подвірю, лічить зорі
І вартує власну зброю.

Зброю ту поклав на купку
На кориті водоюю,
Тільки спис узяв у руки.
Ходить, стане, знов верта.

Холод тисне аж до кости,
Цокотить герой зубами,
Споминає Дульчінею,
Шепче вірші, та дарма!

А з вікна коршмар-собака
І дівчата заглядають
Та сміють ся з Дон Кіхота,
Аж дзеленькають шибки!

Втім один погонич мулів
Заспаний устав з запічка
Тай поплів ся на подвіре,
Своїх мулів напоїть.

Ледво вздрів його наш лицар,
Зверещав до нього грізно:
„Стій безумче, мої зброї
Навіть пальцем не діткни!“

Та погонич тільки буркнув:
„Чорт не вхопить гармати!“ —
Вхопив зброю за реміне
Тай шпурнув її на бік.

Наш відважний лицар, вздрівши
Сю нечувану зневагу,
Завернув до неба очі,
Дульчінею спогадав —

Потім вхопив спис обіруч,
Як погонича не трахне
Зверха в голову! Мов громом
Поразений той упав.

Зараз кров його облила,
Память вся його лишила —
Як би ще раз так дістав,
Був би певно вже не встав.

А наш лицар преспокійно
Взяв свою лицарську зброю,
Знов поклав на тім кориті,
Знов прийняв ся вартувать.

За маленькую хвилину
Зліз погонич другий з печі
І поплів ся на подвіре
Своїх мулів напоїть.

Він не знав, що з першим сталось,
І спокійно наближав ся,
Аж ось Дон Кіхот муркоче:
„Дульчінее, поможи!“

Знов ухопив спис обіруч,
Як погонича не трахне
З верха в голову! Та сей мав
Твердший череп і не впав.

Крик зробив ся на подвірю,
З коршми всі повибігали
В сорочках та пестрих коцах,
Мов страховища які.

Дон Кіхот як стій подумав,
Що ворожі чародії
Вислали нечисту силу,
Щоб знущала ся над ним.

І він крикнув: „Га, прокляті!
Виходіть! Валіть юрбами!
Скорше в штуки дам порватись,
Ніж на крок уступлю вам!“

Бачить наш коршмар, що лихо,
Що не знає жартів лицар,
Що безкарний божевільний,
Хоч би їх і всіх посік —

То втишив юрбу швиденько,
Геть забрать велів ранених,
Сам до лицаря зблизив ся
І такі слова сказав:

„Славний лицарю, даруйте
Мужикам сим їх провину,
За котру вони аж надто
Остру кару прийняли!

„Ваша проба вже скінчилась!
Ви дали непоборимий
Доказ вашої відваги,
Час вам лицарем зістать.“

Дон Кіхот був рад тій мові,
Зараз же прикляк покірно
У болото край корита,
Щоб прийнят удар лицарський.

А коршмар дівок покликав,
Ще й прийє якесь книжище —
Давнії якісь рахунки —
Взяв лицарський меч до рук.

Ось почав він щось мурчати,
Мов молебєн-то читає,
Потім викрикнув виразно:
„Гарам баран гукір геп!“

При остатнім слові міцно
Затиснув кулак — як гепне
Дон Кіхота в карк, аж сльози
Бризнули йому з очий.

„Сей удар — коршмар промовив —
Щоб останній був! Най згине,
Хто би ще посмів рукою
Вашого карку діткнуть!“

Потім меч узяв у руку,
Як не лусне Дон Кіхота
Плазом через плечі — бідний
Дон Кіхот аж застогнав.

„Се плазоване — коршмар так —
Най для вас останнє буде!
Від тепер вам тільки вістрем
Вільно уживать меча!“

Церемонія скінчилась;
Встав наш лицар, а коршмар
Приказав дівчатам зброю
Наложить на Дон Кіхота.

Ось одна вложила панцир,
Друга меч приперезала,
Лицар шолом свій насунув,
Став готов, мов страхопуд.

Шумногучними словами
Дякував він коршмареві,
Дякував обом дівчатам
За лицарську послугу.

Потім владуваний дуже
Сїв на свого Розінанта,
І хоть ще ні світ ні зоря —
Він понер у дальшу путь.

VIII.

Хто те, хто се до схід сонця
По дорозі, по безлюдній
Так жене, мов оглашений?
Га, се славний Дон Кіхот.

Гордість грудь йому розперла:
Він вступив в закон лицарський,
А тепер летить до дому
Гроший взять і сорочок.

„Ще конечно чури треба!
Може би сусід мій Санчо
Хтів поїхати“ — думав лицар
Втім „Ай-ай! Ай-ай! почув.

Крик плачливий і болющий
Доходив з ліска праворуч.
„Га, невинність там мордують!“
Муркнув лицар Дон Кіхот.

Зараз гатята взяв коняку
Тай в лісок на крик поїхав.
Не далеко й їхать мусів,
Швидко ось що він уздрів:

Хлоп сорочку зняв з хлопчини,
Привязав його до бука,
Тай ременем•бе по плечех,
Аж довкола ляск іде.

Бе тай все приповідає:
„А пильнуй худоби, драбе!“
Хлопець — добрий вже підпасич —
Лебедить: „Ой-ой, пустить!“

Як побачив се наш лицар,
Крикнув грізно: „Га, тиране!
Ось ти як невинність мучиш!
Боронись, бо смерть твоя!“

Хлоп, уздрівши над собою
Дивовижнеє страшило
На кони, в зелізних бляхах,
Думав: „Смерть моя прийшла!“

І трівожно відмовляє:
„Пане, се не є невинність,
Се Андрійко, мій підпасич,
Пренедбалий та пустий.

„Що вже я його благаю:
„Ей пильнуй худоби, сину,
Щоб вовки її не рвали
Або в шкоду щоб не йшла!“

„Та куди тобі! Що днини
Все одна бракує штука.
Шкоди наробив без міри —
Мушу розуму повчить.“

„Пане — крикнув битий хлопець —
Мій господар скупиндряга,
Бе мене, щоб я від нього
Втік зі служби пред часом,

„Щоб мені не заплатити.“
„Брешеш, драбе!“ хлоп озвав ся.
„Сам ти драб і сам ти брешеш!“
Гримнув грізно Дон Кіхот.

„Зараз відв'яжи хлопчину!“
Хлоп покірливо послухав.
„Зараз заплати біднятку
Все, що винен ти йому!“

„Пане, я не маю грошей
Тут у лісі. Най Андрійко
Перейде до мого дому,
Я віддам йому, що слід.“

„Пане — злебедів Андрійко —
В дім його я не покажусь,
Там мене він обезвічить!
Се без серця чоловік!“

„Ні, небоже, не посміє
Він піднять на тебе руку.
Я вже зроблю так, що смирно
Все тобі він заплатить.“

„Слухай, ти тиране лютій!
Присягни ось тут на меч мій,
Що даси йому всю плату!“
„Присягаю“ — рік мужик.

„Ну, гляди-ж, а як присяги
Не додержиш, то страшенца
Не мине тебе відплата
Із лицарської руки!“

„Бо тоді зо мною справа.
А ти знаєш, хто я? Славний
Лицар Дон Кіхот з Ляманші,
На все злеє божий бич!“

Се сказавши, лицар гордо
Обернувся на Розінанті,
Тай шлап-шлап поїхав з ліса.
Хлоп глядів, аж він іщез.

А тоді сказав до хлопця:
„Ну ходи сюди, Андрійку!
Ну, ходи сюди, небоже,
Най тобі свій довг сплачу!“

Вхопив хлопчика за руку,
Привязав його до дуба,
Як почне ременем прати —
Ледво в тілі дух лишив.

„Ось тобі твоя заплата!
А тепер іди, небоже,
Того лицаря шукати,
Щоб тобі сей біль злизав!“

І пішов мужик, а хлопець,
З болю стогнучи, зібрав ся
В путь, щоб лицаря шукати,
Що мав біль його пімстити.

Так то наш преславний лицар
Боронив святу невинність,
Так поборював неправду,
Людську кривду направляв!

IX.

„Понад всі дівчата в світі
Ти тепер найщасливійша,
О прекрасна Дульчінее!“ —
Бубонів собі під ніс.

„Бо-ж тобі судила доля
Власть над першим з між лицарства,
Над преславним Дон Кіхотом,
Що поборює все зло!“

Так бурчав собі наш лицар,
Плетучись безлюдним шляхом. —
Аж нараз напроти нього
Їде купочка людей.

Се купці були з Толедо;
Мавританські парасолі
Над собою розіпняли, —
З ними з десять слуг було.

Слуги пішки йшли з бичами,
А купці тряслись на мулах.
Звільна, тихо йшла ватага
Десь на ярмарок мабуть.

Але лицар наш подумав,
Що й вони пригод шукають;
Ось він став серед дороги
І до штурму знизив спис.

„Стійте!“ — крикнув він що сили.
„Світ увесь най зупинить ся!
Кроку я не дам зробити
Жадному, хто зараз тут

„Не признасть і не присягне,
Що нема в цілому світі
Красної цариці й дами,
Як з Тобозо Дульчінея!“

Зупинились подорожні,
Бачуть: лицар у залізі,
З мови видно, що безумний...
Ось один і запитав:

„Пане лицарю, не маєм
Чести знати вашу даму.
Покажіть нам сю красуню,
Покажіть її з лиця.

„А коли вона так гарна,
Як ви мовите, то радо
Ми признаєм і присягнем,
Як се вам на щось потрібно.“

„Маловіри!“ крикнув лицар.
„Що-ж була-б вам за заслуга
Красоту її признати,
Бачивши її лице?“

„Ні, не бачивши признайте,
Присягніть і бороніте!
А як ні, то з сего місяця
Рушити ся вам не дам!“

„Пане лицарю — озвав ся
Знов купець — та майте-ж ласку,
Покажіть нам хоч малюнок,
Дама вашої портрет!“

„Най він буде й так маленький,
Щоб на ньому ваша дама
Виглядала як бабруна*), —
Ми признаємо вам все.“

„Най на тім портреті навіть
Праве око зизом бачить,
Ліве сіркою й цинобром
Капає — признаєм все.“

*) Рід комах.

„Чорт з вас капає, поганці!“
Крикнув люто славний лицар.
„Бороніть ся! За сей насміх
Ви кістками заплатите!“

І „до штурму“ спис пустивши,
Штуркнув лицар Розінанта
В бік острогами так люто,
Що сей мало не сказив ся.

Грізно шарпнулає коняка,
Грізно рушила з копита, —
Гірко би прийшлоє купчині,
Коб не спас його випадок.

Наче вихор гнав наш лицар,
Втім тарах! на серед шляху
Спотикнув ся Розінанте
Тай гегеп об землю впав.

Брязнув твердо славний лицар
О каміне головою;
Повернув ся, щоб устати,
Та за зброею не міг.

Крушняючись серед шляху
Він кричав: „Не руште з місця!
Стійте, труси! Я-ж не винен,
Що мій комонь спотикнув ся!“

Та кущі лише сміялись,
А один погонич скочив,
Сміло захопив спис лицарський
Тай до лицаря підбіг.

Як не лусне раз і другий
Списом лицаря по ребрах,
Аж зломило ся ратище
Вхопив куені ті мужик,

Як почне валити ними
Лицаря, куди попало!
Дон Кіхот клине, злословить,
А погонич бе тай бе.

Аж як дуже утомив ся,
На скипки розбив ратище,
Кинув лицаря на шляху,
За купцями сам пішов.

Знов трібує лицар встати —
Та куди тобі! Побитий
Так, що ледво дух у тілі,
Ледво повернутись міг!

І немов на боевищу
Лежачи, почав наш лицар
Дульчінею споминати,
Глуші вірші городить.

Так найшов його на шляху
Із його села господар,
Що возив у млин пшеницю
І до дому повертав.

Бачучи, що він в горячці,
Добрий хлоп із нього зброю
Зняв, поклав на Розінанта,
А самого на осла.

І потяг обох до дому.
Так то звеличив наш лицар
Дульчінею! Так скінчилась
Перша поїздка його.

X.

„Ой нема, нема ні вітру,
Ой нема, нема ні хвилі,
Ані вістки ані чутки,
Де наш добрий пан подів ся.“

Так зітхала економка,
Бідкалась її сестрінка,
Сумував поважний, гідний
У селі тім пан-отець.

Пан-отець (звавсь Педро Перец),
Ще й голяр сільський Микола
В Дон Кіхотів дім прибули,
Потішали дам сумних.

Аж ось глянь — мужик-сусіда
Тягне в браму Розінанта,
Тягне і осла, на ньому-ж
Славний Дон Кіхот лежить.

„Пан наш! Пан наш! Слава Богу!“
Всі скричали, на подвірє
Вибігли, щоб Дон Кіхота
Щирим серцем привитать.

Але він мов і не бачить,
Але він мов і не чує,
Держачись осла за шию,
Все знай вірші деклямує:

„То не буря в чисте поле
Стадо соколів загнала,
То славетний Дон Родріґо
Гнав побитих ворогів.

„Граф із Мантуї Альонзо,
Сінбор Нарваец могучий,
Ще й Бен Дараец арабський
Бють на нього з всіх боків.“

Річ йому тут перервали.
„Вуйку! Пане! Дон Альонзо!
Що се з вами? Схаменіть ся!
Де були ви тілький час?“

Лицар наш хотів устати,
Та не міг. „Я бив ся, бив ся!
Десять велитнів на мене!“ —
Простогнав він на ослі.

„Га, візьміть мене на щит мій,
Занесіть мене у замок,
Кличте мудрую Урганду,
Мої рани завяжуть!“

Кинулись жінки: „В вас рани?
Ми самі вам без Урганди
Їх завяжем! Ах, панове,
Поможіть нам занести!“

Так балакала сестрінка.
Страшно лютив ся наш лицар,
Закричав, ногою тупав,
Кулаками вітер сїк!

„Фрестон! Підлий чародію!
Знаю я тебе! Чекай лиш!
Я тобі і твоїм другам
Ще доїду всім кінця!“

Знов ось у важкій задумі
Лицар наш ходив по хатї,
А ще більш лежав у ліжку,
Бо болїли всі кістки.

XI.

Дві недїлі так минуло.
Дон Кїхот держав ся тихо,
З пан-отцем часом балакав
Та що дня в село ходив.

Був в селї мужик порядний,
Не багатий і не вбогий,
Тай і розумом не крешкий,
Але чесний хлоп з кістьмі.

Називав ся Санчо Панза.
От його наш славний лицар
Угледїв собі на чуру
І приняв ся підмовлять.

„Їдь зо мною, Санчо Панза,
На лицарській пригоді!
Швидко слава імен наших
По всім світі прогримить!“

„Пане, що мені по славі?
Я гриміти так не хочу.
В мене, пане, жінка й діти,
А маєток мій скупий.“ —

„Брате Санчо, не турбуй ся!
Не саму худую славу
Я здобуду! Чи-ж не знаєш,
Що крім слави ще нас жде?“

„Адже-ж в першій битві, Санчо,
Царство я здобути можу,
Взяти скарби незлічені —
Так всім лицарям було.“

„А як царство я здобуду,
То не будь я лицар, Санчо,
Як тобі не дам пів царства!
Будеш, брате, королем!“

Санчо в голову пошкробавсь.
„Королем я міг би бути,
Та моя Варвара, пане,
В королеви не годить ся!“

„Де вже їй до королеви!
Ще там на яку графіню
Може-б від біди здала ся,
Та на королеву — ні.“ —

„Ну, так слухай, брате Санчо!
Як здобуду сильне царство,
Дам тобі островець гарний,
Щоб ти в ньому володів.“

„Губернатором, мій друже,
На великому острові
Я зроблю тебе. Ну, як же,
Хочеш їхати зо мною?“

„Губернатором острова
Я згаджаюсь бути, пане.
Будь він і який великий,
Я вже зроблю в ньому лад!“

Отаку зробивши згоду,
Лицар і славетний чура
Тайком почали збирать ся
На діла лицарські в путь.

Дон Кіхот, що міг, попродав,
Де лиш міг, дрібних позичив,
Справив щит, полатав шолом,
Спис новий десь роздобув.

Санчо взяв осла з собою —
Звавсь Сірко і був правдива
Перла у ослячій роді —
Тай бариля не забув.

Через плечі добру торбу
Перевісив, в неї шматя
Свого й панського наклавши,
До дороги був готов.

І от раз у темну нічку
Змовились оба, жіноцтву
Не сказавши ані слова,
Тай чкурнули в божу путь.

XII.

А тепер, матусю Музо,
Рукави тра засукати,
Та кріпкенько дух заперти,
Та порядно кашлянуть.

Не аби якої сили,
Не аби якого хисту
Тра нам, Музо - панїматко,
Щоб то виславить як слід

Сю нечувану, преславну
І щасливую пригоду,
Що мав лицар наш на вступі —
З вітряками боротьбу.

Дон Кіхот і Санчо Панза,
Розмовляючи любенько
Про лицарськії пригоди
І про царство та острів —

В'їхали на рівну площу,
На котрій в широкім крузі
В місці вітрянім стояло
З трицять - сорок вітряків.

Дон Кіхот, розгорячений
Своїх мрій густим туманом,
Вздівши вітряки, підскочив
І до Санча закричав :

„Санчо брате! Наше щасте
Близше нас, ніж нам здаєть ся!
Бачиш, онде виступає
Сотня велитнів на нас!

„Ну, коли вони міркують
Налякать мене юрбою,
То не в ті попали двері —
Я їм інші покажу.

„Слухай, Санчо, я в сій хвилі
Стану з ними тут до бою,
Всіх побю — се глупі труси,
А весь скарб їх буде наш!

„Боротьба ся справедлива,
Бо-ж се діло Богу миле
Від таких гидких поганців
Землю божу очищать!“

„Пане — з дивом мовив Санчо —
Про яких се ви поганців
Щось говорите? Яких се
Велитнів узділи ви?“

„Що? Не бачиш? крикнув лицар —
Тих, що грізно так махають
Предовжезними руками,
Наче кплять собі із нас?“

„Пане, таж се не поганці,
Але вітряки — рік Санчо —
І не руки, тільки крила,
Що їх вітер оберта.“

„Брате Санчо, — мовив лицар, —
Зараз видно, що в лицарськiм
Ремеслi ти ще не битий
I не знаєш, що й куди.

„Велитнi, не вiтряки се!
Та коли ти їх боїш ся,
То стій тут, моли ся Богу,
Я вже їх поборю сам.“

I не слухаючи далi,
Як кричав до нього Панза
I просив його й божив ся,
Що се таки вiтряки —

„Лицар наш погнав гальоном
К вiтрякам, дививсь очима,
А не бачив... Надлетiвши
Близько, так почав кричати:

„Стійте, пiдлi, не втiкайте!
Я один-однiський лицар
Всiх вас разом визиваю
Бить ся на жите i смерть!“

В той момент подув сильнiйше
Вiтер, крила заскрипили,
Швидше почали вертiтись,
Захитались вiтряки.

Лицар взяв се за наругу.
„Га, поганцi — крикнув люто, —

Хоч би мали ви ще більше
Рук, ніж клятий Бріарей,*)

..Я вам тут усім дам раду!
І зітхнув до Дульчінеї,
Спис взяв низом, щитом вкрив ся,
Спаяв острогами коня.

Мов безумний кинувсь з болю
Розінанте і що духу
Полетів страшним гальоном
Просто к першому млину.

Щастє лицарю сприяло:
Кінь не гешнув по дорозі!
Своїм списом він від разу
Вітряка крило пробив.

Але в тім повіяв вітер,
І крило поперло в гору,
А з собою й Розінанта
Й Дон Кіхота підняло.

В тій же хвилі сильний розмах
Кинув їх обох далеко;
Лицар і його коняка
Полетіли мов грушки.

Хруснули кістки лицарські,
Клуб оббив собі конисько,
І оба на землю впавши,
Ворухнуть ся не могли.

*) Бріарей, після вірування Греків, був сторукий велитень (гігант).

Санчо вздрівши се прискочив.

„Пане, — мовив — чи-ж то я вам
Не казав, що з вітряками
Ви взяли ся воювать?“

„Тихо, Санчо, — мовив лицар, —
Я вже знаю, як се сталося:
Се той ворог мій смертельний,
Фрестон чарівник зробив.

„Він позавидів мені
Слави й світлої побіди
І тих велитнів поганих
В вітряки перемінив.

„Але жди ти, поганине!
Всі твої чортівські штуки
Я своїм мечем могучим
На капусту посічу!“

„Все се зробить Бог, як знає“,
Мовив Санчо і піднявши
Лицаря й коня на ноги,
Всієти лицарю поміг.

Наче кучма на паниці,
Так на бакир славний лицар
На коні сидів, аж Санчо
Запитав, що се йому?

„Та болить, небоже Санчо, —
Мовив лицар, — та в лицарстві
Не ведесь так, щоб жалітись,
Коли що в кого болить“.

„Га, як так, — промовив Санчо, —
То нехай! Хоч я волів би,
Щоб ви жалувались, пане,
Як чого вам не стає.

„Бо про себе я скажу вам,
Що не думаю держатись
Сих звичаїв: як щонебудь, —
Буду йойкати і кричати“.

Усміхнувся на сюю мову
Лицар. Та що ніч запала,
То вони під дубом в полі
Розложились на нічліг.

Санчо повечеряв добре
І побулькотів з барилця,
Але лицар Дульчінею
Споминаючи, не спав.

Так скінчив ся день той славний,
Що імення Дон Кіхота
Й Санчо Панзи по вік вічний
В людській памяти вписав.

XIII.

Дон Кіхот і Санчо Панза,
Вставши не зовсім то й рано,
Посідавши, що там мали,
Рушили на битий шлях.

„Тут, небоже Санчо, буде
Нам пригод, мов бобу в місі! —
Мовив радісно наш лицар,
Підгоняючи коня.

„Тільки знаєш, як до бою
З лицарем яким я стану,
Ти шануй лицарський звичай,
Помагать мені не смій.

„Инша річ, як би на мене
Деякі драби напали,
Хлопи, слуги, голодранці, —
Тут до бою й ти спіши!“

„Пане любий, — мовив Санчо, —
Чоловік я супокійний,
У лицарськiм ділі дурень, —
Де-ж мені вам помагать?

„От хіба би хто на мене
Кинув ся, тоді, даруйте,
Я як зможу і з'умію,
Боронить ся буду сам“.

Поки ся велась розмова,
Глянь: помалу їдуть шляхом
Два черці Бенедектини
На високих, добрих мулах.

На очах великі, темні
Окуляри, парасолі
Розпущені понад ними,
Лисини у каштурах.

А за ними пять-шість кроків
Їде гарний, критий повіз,
В коло нього штири кінні
и два погоничі пішком.

Аж відскочив на сідлі
Дон Кіхот, уздрівши сеє.
„Санчо — крикнув — ось пригода
Найкрасша з усіх пригод!

„Голову свою даю,
Що сі чорні два з переду,
То могучі чародії,
Чорнокнижники якісь.

„А в колясці сій напевно
Вкрадену якусь царівну
Під сторожею міцною
На край світа десь везуть.

„Ну, такого я насильства
Стерпіти не можу, Санчо!
А ті клятві чародії
З давна допекли мені!“

„Господи! — злякавшись дуже
Скрикнув Санчо, — тут нам буде
Гірше ще, ніж з вітряками!
Пане, що се вам здаєть ся?

„Гляньте, се не чародії,
А черці Бенедиктини,
А в колясці певно їде
Якесь панство до Севілії.

„Схаменіть ся, пане любий!
Нї з попами, нї з панами
Не вдавайтесь у пригоди,
Бо добром не скінчите!“

„Санчо — згїрдно крикнув лицар —
Не плети, чого не вмієш!
Я кажу: се чародїї!
Зараз се побачиш сам!“

І підїхавши близенько,
Став конем посеред шляху
І, до штурму спис спустивши,
Так покрикнув до черцїв:

„Ви, погане, дїдьче племя,
Зараз випустїть царівну
Що везете в тїй колясцї,
Бо инакше вам капут!“

Стали монахи, зжахнулисьь,
Далї кажуть: „Пане любий,
Ми не є погане племя,
Анї дїдьче, ми черцї.

„Хто там їде в тїй колясцї —
Ми не знаємо. Самі ми
Поспішаєм у святого
Бенедикта монастир.“

„Брехуни! Мене не здуриш!“ —
Крикнув лицар і коняку
Спјав острогами тай просто
Списом на черця погнав.

Був би певно скрізь-на-скрізь
Проколов йому живіт,
Та чернець не ждав, а з мула
Кинувшись, беркиць під пліт.

Другий бачить, що біда,
Шарпнув мула в бік уздою,
Скочив в рів, а відси в поле,
Тай погнав на впроцапі.

Оттаке сповнивши діло,
Дон Кіхот поїзав гордо
На зустріч колясці — славному
Там пригоду він знайшов.

А Бенедиктинець бачить,
Що той чорт у бляєї вже
На його не диба душу,
То й вільнійше відітхнув.

Ось він рачки, хильцем-хильцем
Виповз із рова, на мула, —
Як шурне у чисте поле,
Тільки порох закуривсь.

Швидко здибав свого фратра,
Що відсапавшись, край жита
Ждав, що далі з того буде —
Аж розплакались оба.

„Фратер, що за біс якийсь
Учепив ся нас? — промовив
Перший. — Що було з тобою?
Він не вбив тебе? пустив?“

„За гріхи се наші, брате —
Мовив другий, цокотячи
Із переляку зубами —
Смерть зирнула в очи нам!“

І оба хрестить ся стали
І молить ся та зо страхом,
З каятєм у монастир свій
Манівцями пошлелись.

XIV.

„Радуйтеся, прекрасні дами, —
Мовив тимчасом наш лицар
Наблизившись до коляси, —
Ви тепер свободні вже.

„Чорна шайка та злодійська,
Що вас силоміць везла
На затрату, перхла в поле
Моїм списом поражена.

„А щоб знали ви, хто вам
Висвідчив таку прислугу, —
Я се, Дон Кіхот з Ляманші,
Блудний лицар, ваш слуга.

„Блудний лицар, а невільник
Дульчінеї із Тобозо.
К' ній ви їдьте, їй скажіте
Все, що я зробив для вас.“

Розбалакав ся наш лицар,
І не швидко-б і скінчив,
Аже тут наблизивсь до нього
Подорожних дам слуга.

То Біскаєць був, конюх.
З мови лицаря второпав
Лиш того, що до Тобозо
Він вертатъ ся їм велить.

Се розлютило його.
„Ідїть до чорта, пане лицар!
Не спиняйте нас в дорозї,
Бо вас забю як сверщка.“

Гордо глянув Дон Кіхот
На слугу. „Не будь ти лицар,
Я-б з тобою тут лицарську
Мав розправу, ти блощице!“

„Я не лицар? Я блощиця?
Брешеш, ти сухая тико!
Я Біскаєць, а Біскаєць
Кождий лицар, чорт бери!“

„Ну бо, киньте сю коцюбу,
А возьміть за шаблю! Я вам
Гнетъ покажу, чи я лицар!“
Так Біскаєць говорив.

Не сказавши їй слова більше,
Дон Кіхот свій спис відкинув,
Виняв шаблю їй на Біскайця
Рушив, наче кіт на миш.

Та Біскаєць тож не заяць.
Шаблю з піхви, а з коляси
Вхопив подушку візницьку
Шкіряну замісь щита.

Ледво лицар наблизив ся,
Як не втне його Біскаєць
У рамя! Напевно був би
Пересік його на пів.

Але лицар захистив ся
Своїм щитом. Не чекав
Наш Біскаєць, що дальш буде,
Але ще раз рубонув.

В голову попала шабля,
Відкусила мов еобака
Часть лицарського шолома,
Ще й пів вуха на закуску.

Гей, розлютив ся наш лицар!
Встав у стременах, обіруч
Вхопив меч і наче громом
Враз Біскайця оглушив.

Зверха в тімя меч талашув,
Та хоч не розсік до разу
Голови задля подушки,
То про те такий міцний

Був удар, що у Біскайця
Аж свічки в очах засяли,
Кров із уст, із ух, із носа
Бризнула, і він мов сніп

Впав на землю. Дон Кіхот
Гнеть зіскочив з Розінанта,
До очий йому наставив
Вістре свого меча.

„Піддавай ся! — крикнув грізно. —
Піддавайсь, коли не хочеш,
Щоб я тут в отсій же хвили
Голову тобі відсік!“

Та Біскаєць був зомлілий,
Лежачи ногами дриґав
І харчав, і певно був би
Не добром скінчив ся бій,

Як би дами із коляси,
Бачучи куди йде діло,
Не повисідали живо,
Щоб спасати конюха.

Ось вони просити стали
Лицаря, аби дав спокій.
„Га, як так — відмовив гордо
Дон Кіхот, — най буде й так.

„Сему лицарю готов я
Дарувать жите, лиш мушу
Ставити одну умову,
Від котрої не відступлю:

„Най мені він прирече
Зараз їхать до Тобозо
І прекрасній Дульчінеї
Там віддять себе в услуги.“

„Добре, добре“ — прирекли
Переляканії дами,
Навіть не дочувши добре,
Що там лицар говорив.

„Га, як так, — сказав наш лицар ---
То прощайте, красні дами!“
І вклонившись чемно, сїв
На коняку тай поїхав.

XV.

Не проїхав десять кроків
Дон Кіхот, до того місця,
Де лишив був Санчо Панзу,
Коли сей на землю — тиць!

„Пане — каже, — от тепер ви
Певно царство вже здобули,
То зволіть мені в владане
Дать обіцяний острів!“

„Сину мій — відмовив лицар —
Не здобув я ще острова,
Тільки стратив ось пів вуха, —
Та Бог ласкав ще на нас!“

„Тай болить же кляте вухо!
От би так при собі мати
Фляшку дивного бальзаму —
Мов рукою-б відняло!“

„Що се за бальзам?“ — спитав Санчо, видобувши вати, вуха пану завязати.

„Фераґраса то бальзам!“ —

Мовив лицар. — Всякі рани,
Всякі болі в одній хвили
Гоїть. У лицарських книгах
Много писано про нього.“

„Щоб нам тільки до господи,
Я зварить його з'умію,
А тоді всі битви, рани,
Навіть смерть нам не страшна.“

Але тут побачив лицар,
Що шолом його ще гірше
Пофалатаний ніж вуха, —
І розлютивсь так що страх.

„Бий мене Господня сила,
Коли буду хліба їсти,
Воду пити, в хаті спати,
Поки не помщусь за се!“

„Пане — мовив Санчо Панза, —
Не кленіть ся так страшенно,
Бо прийде ся довго ждати,
А той лицар вже геть-геть.“

„Ну, то поки не здобуду
В бою свіжого шолома!“ —
Так поправив ся наш лицар,
І поїхали оба.

Їдуть, їдуть, їдуть шляхом —
Не стрічаєсь жаден лицар.
Щасте ще, що проти ночі
Пострічались пастухи.

Стадо кіз вони там пасли.
Кози спали вже в кошарі,
Пастухи пекли козятко
На вечерю. В самий час

Лицар наш і його чура
В їх компанію прибули.
До своєї їх вечері
Запросили козярі.

Правда, дивною здала ся
Їм чудна лицарська зброя
І балакане чудацьке,
Але в своїй простоті

Думали: „Мабуть в столиці
На панів така вже мода
Надійшла, то й Бог із ними!
Але лепський пан якийсь!“

Як кізлятину поїли
І вином її запили,
На закуску перед гостий
Дали жолудь пастухи*).

*) В Іспанії єсть така жолудь, котру можна їсти
людям.

Взявши в руку жолудину,
Липар наш подумав хвильку,
А відтак, „уста отверзши“,
Ось яку промову втяв:

„О щасливі ті столітя
Предковічні, що їх нині
Золотим віком зовемо —
Не для того золотим,

„Що в них золото, як нині,
Над усе було в ціні —
А щасливі за про тее,
Що незвісні в них були

„Ті слівця: „мое“, „твое“!
Все тоді було ще спільне.
Всякому земля прещедра
День у день давала страву.

„Жолудь ось така смачная,
Мід, що в дупла пчолы зносять,
Се була єдина страва
Преблаженних тих людей.

„Кришталева водиця,
Се був їх наші здоровий,
А кора з дерев високих —
Одіж і хатчина враз.

„Та за те була в них згода,
Єдність, супокій, братерство!
Не пороли маму-землю
Острим плугом ще тоді.

„Ненарушване поле
Добровільно їм давало
Все, чого було їм треба —
Не було ботатих, бідних.

„Без прикраси і без строїв
Непорочнії дівчата
Весело тоді гуляли
І безпечно по лісах.

„Простим, щирим, ясным словом,
Не сонетами крутими,
З серця к серцю промовляла
Молодечая любов.

„І жила святая правда,
Непохитна справедливість
Між людьми: розбої, війни
Ще й не снились їм тоді.

„Не було царів ні дуків,
Ні судів, ні криміналів,
Ні катів, ані злочинців —
Всі були брати, всі люди.

„Так було колись! А нині?“ —
І зітхнув наш лицар важко,
І повів довкола оком,
Та який побачив вид?

Пастухи і Санчо Панза,
Що ні в зуб не розуміли,
Що й до кого він говорить,
Всі поснули край огню.

„Он як!“ — мовив славний лицар.
Похитавши головою, —
Він махнув лишень рукою,
Ляг і також в мить заснув.

XVI.

Мов зелізний вовк на небо
Вилізло горюче сонце,
Розбудило Дон Кіхота,
Розбудило пастухів.

Поснідавши, що там Бог дав,
Дон Кіхот і славний чура
Поплели ся далі шляхом,
Щоб біди собі шукать.

На полудне потомлені
Віхали в лісок, пустили
Розінанта на полянку,
А самі лягли спочить.

Та лихе якесь хотіло,
Що на тій самій полянці
Спочивать лягли Янгези,
Славні в краю конюхи.

Коні їх також там паслись.
Щоб там з ними Розінанте
Мав за діло — Бог се знає,
Та дійшло до пастуків —

Чи то до кошит. Ударив
Розінант одну коняку,
Так, що та перевернулась —
Розізлились конюхи.

Збіглись, тай давай палками
Молотити Розінанта,
Так що той приголовшений
Мов небіжчик ниць упав.

Се побачив славний лицар,
Схопив ся і виняв шаблю.
„Санчо — крикнув — сю зневагу
Мусимо на них помстити.“

„Що там, пане за зневага —
Мовив Санчо — ви дивіть ся:
Нас тут два, а їх зо двацять,
Ми їм ради не дамо!“

„Що там двацять! — крикнув лицар —
Я один за сто їх стану!“
І не гаючи ся довше,
На Янгезів налетів.

Гей, як першого тарахнув!
Йор вписав йому на лікти,
Кровця бризнула довкола.
Крикнув з болю той конюх.

А тут з заду й Санчо Панза.
Теж здобувшись на відвагу,
Як не лусне по маківці
Ще одного конюха!

Спудились мої Янгези,
Але бачучи, що тільки
Два якісь на них напали,
Зараз кинулись до них.

Обстушили їх довкола
Тай луп-цуп, ізмолотили
Чисто на квасну квасницю
Палищами їх обох.

А побачивши, що лицар
І слуга лежать мов трупи,
Швидко з кіньми спакувались
Тай дали кошатам знать.

Довго, довго ще лежали
Мовчки лицар наш і Санчо
І не рушались, неначе
Пильно слухали чмелїв.

Далі обізвав ся Санчо:
„Пане, пане, Дон Кіхоте!“
— „Га“ — озвав ся Дон Кіхот.

Санчо.

„От тепер би то нам, пане,
Дуже здав ся той чудовий
Харабарсовий бальзам!“

Дон Кіхот.

„Е, чого-б тоді нам треба!
Та кленусь тобі, мій друже,
Не мине два дни, а певно
Будем мати той бальзам!“

Санчо.

„Не мине два дни? А як ви
Думаєте, пане любий,
Кілько днів мине, заким ми
Зможемо на ноги встать?“

Дон Кіхот.

„Що до себе, справді, друже,
Я сказати сего не можу.
Су, та сам я тому винен!
Не-ж не лицарі були.

„Тільки з лицарями бить ся
Річ моя, а прочу зграю
Ти, мій друже, сам повинен
Мов Самсон той побивать.“

Санчо.

„Пане, чоловік я тихий!
Побивать нікого в світі
Не бажаю і не буду.
Бог із ними з усіма!“

Дон Кіхот.

„Санчо, ось ти як говориш!
А острів би хтів дістати?
Але-ж там прийдеш, небоже,
Часто бунти умирять.“

Санчо.

„Ей, Господь там з тим островом!
Радше силуймо ся встати
Та підняти Розінанта
Та шукати нічлігу.“

Дон Кіхот.

„Ох, ох, ох! Болять же крижі!
Всі кістки мов перебиті...
Ні, небоже, я не встану,
Хоч би тут і пропадять.“

Санчо.

„Ну, скажіте, любий пане,
Чи то все в лицарськім стані
Оттакі градї та тучі
Лицарям на плечі йдуть?“

Дон Кіхот.

„Санчо, Санчо! Сто раз гірші
Муки, болі і пригоди
Мусїли нераз терпіти
Попередники мої!

„Лицар Амадіс, попавшись
В руки ворога, до стовпа
Був привязаний і битий
Кінською уздою добу.

„Лицар Феб попав ся в руки
Ворога, і той дав наказ
Із піску, кремїня й леду
Впакувать йому обїд.“

Так балакали нещасні,
Поки врешті Санчо Панза
Зміг ся йойкаючи встати
Й лицаря відратувать.

Підняли оба коняку.
Та що з того: анї лицар
Сил не мав на нїм сидїти,
Анї кїнь — його нести.

Оттоді то Санчо Панза
На осла мов мїх полови
Натерхавши свого пана,
До осла коня прип'яв.

Сам же взяв осла за повід.
І помаленьку, що хвиля
Проклинаючи лицарето
І Янгезів, далї в путь!

Щастє бідним посприяло.
Не проїхали і мильку,
Як натрапили гостинець
І шинок на роздорожю.

Аж перехрестив ся Санчо.
Але Дон Кіхот як тільки
Вздрів шинок, так зараз з нього
Пишний замок ізробив.

Чура, кінь, осел і лицар,
Наче півтора нещастя,
Вїхали у двір шинковий —
Що то там спїткає їх?...

XVII.

„Відчиняйте замку брами,
Привітайте цвіт лицарства!“
Так деклямував наш лицар,
Лежачи вдовж на ослі.

„Гей шинкарю!“ — мовив Санчо, —
„Двох небіжчиків прийміте,
Хоч живих ще, та таких,
Що три чверти їм до смерти.“

„Що-ж се вам?“ шинкарпитає.
„Ет, туман якийсь опутав:
Гримнули ми в пропасть кляту
І страшенно потовклись!“

Добродушний був шинкар,
Ще добрійша в нього жінка,
Та не мали де крім стайні
Своїх гостей помістити.

Ляг на постели наш лицар,
А край нього на землі
Санчо Панза на соломі
Під діравим петеком.

Добродушная шинкарка
Принесла води, оливи
Та шматин, обом помила
Та перевязала рани.

„Бог вам заплать, ясна пані!“
Мовив лицар. — „Ще лиш нині
Ваша поміч нам потрібна —
Завтра й чорт нам не страшний.

„Завтра я не сплю, не їм,
Поки не зварю чудовий
Ферабрасовий бальзам
І всіх болів не позбудусь!“

Глянула на Дон Кіхота
Та шинкарка, мов на тура,
Тай питає Санчо Панзи,
Що їй видавсь розумнішим:

„Хто такий твій пан, мій друже?“
„О, мій пан, се славний муж! —
Мовить Санчо, — найблудніший,
Найхрабрійший між лицарством!“

„Чом же се він найблуднійший?
Що за гідність се така?“

„О, се гідність страх велика:
Нині буків повні плечі,

„Завтра царство і корона
І острів для чур в додатку.“

„Чом же ви — пита шинкарка —
Не здобули й графства ще?“

„О, ще час короткий, пані!
Місяця нема, як ми
Їздимо пригод шукати.
Тай пригоди ті, що доси

„Нам лучали ся, були
Все драптиві. Та як Пан Біг
Дасть нам видержать всі біди,
Буки, болї, битви й глум,

„Що нам суджено, то певно
Не мине нас царство-панство.“
Так балакав Санчо Панза,
Поки з горя не заснув.

Та не так то легко спати,
Як усеї кістки й сугави
Пораховані ломачем
Та пописані синціями.

Тож як тільки засвітало,
Пробудив ся Дон Кіхот,
Пробудив ся й Санчо Панза,
Але жаден встать не міг.

Довго ще вони чекали,
Розмовляли і стогнали,
Поки не прийшов шинкар
Глянуть, чи вони живі ще.

„Гей, вельможний нане графе! —
Мовив лицар — майте ласку,
Дать нам трохи розмарину,
Соли і вина й оливи!“

Добродушний був шинкар;
Бачить, що людина хора
І плете щось у горячці —
Дав усе, чого просили.

Ледво не-ледво зволік ся
Дон Кіхот з твердого ліжка,
Замішав свій лік в горшку
І поклав його варити.

Клекотить в горшку бальзам,
Лицар стогне та хрестить ся.
Шепче: „На мори, на мори“,
Хуха, дмуха і плює.

Як зварилась мішанина,
Він зіляв її в флящину,
А із решти, що лишилась,
Випив добру половину.

Тай огидний же був смак!
Ледви випив лік свій лицар,
Щось в нім рявкнуло: у-е!
Мов би ложку вихав у горло.

Видав з себе все бідак,
Ще й позавчорашну жолудь,
А з страху та задавління
Весь троїстим потом вмив ся.

„Положіть мене й укрийте!“
Простогнав нещасний лицар,
Але зараз же заснув, —
Спав як камінь три години.

Сон, зворушене і піт
Покріпили в нього сили,
Встав освіжений, здоровий,
Що хоч зараз їдь в похід.

Аж в долоні плеснув Санчо.
„Чудо сталось з моїм паном!
Очевидно, що се діло
Пречудовного бальзаму!“

І він сміло вхопив горщик,
Духом випив аж до дна.
Ой, та швидко неборака
Світ весь і бальзам прокляв.

Як почав той вар огидний
В животі його лоточить,
Нудить, мучить і млоїти —
То він з болю вивсь як вюн.

Почало щось підступати
То під серце, то під горло,
Так що Санчо справді думав,
Що вже смерть його прийшла.

„Санчо, синку!“ — мовив лицар
За чоло його держачи, —
„Що з тобою? Ой а може
Се тому, що ти не лицар?“

„Горе мому вєьому роду!“
Зойкнув Санчо. — „Ви-ж се знали,
Що сей вар лиш для лицарів,
То по що-ж менї дали?“

Та в тій хвилі вже бальзам
Переміг натуру Санча,
І експльозія страшенна
Все нутро його стрясла.

Довгий був, страшенний вибух,
І не покріпив він Санча,
Але змучив так, що бідний
Ледво на ногах держав ся.

Та не ждалось Дон Кіхоту.
Сам він осідлав коняку,
Зануздав осла і Панзі
Сісти на сідло поміг.

Ой не встиг наш славний лицар
З місяця рушити хоч кроком,
Аж ось вийшов пан коршмар
І низенько поклонив ся.

„Пане графе“ — мовив лицар, —
Славно ви нас угостили.
Чим же-б міг я вам віддячить?
Будьте ласкаві, скажіть.

„Може тут у вас який
Ворог, кривдник, супостат,
То вкажіть його, а сили
Моїх рук він не мине.“

„Пане лицарю, — відмовив
Тут коршмар, — яким у біса
Графом я вам показав ся?
Я коршмар собі, тай годі.

„Сили ваших рук не треба, —
З кождим ворогом і сам
Я собі вже раду дам,
А ви, пане, заплатіть!“

„Що, платити? — крикнув лицар. —
„Се не замок, як я думав,
А шинок собі звичайний?“
„Так, шинок“ — сказав коршмар.

„Га, як так, то знай, коршмарю,
Що блукаюче лицарство
Не платить ніде ніколи
За гостину по шинках.

„Всі його гостять безплатно
За ті труди, невігоди,
Що воно терпить по світі,
Щоб невинність боронить.“

„Все те, панцю, чиста байка“, —
Рік коршмар. „У мене так є:
Хто ночує; їсть і не,
Мусить за все заплатити.“

„Е, ти дурень!“ — скрикнув лицар,
Дав остроги Розінанту,
Вискочив за браму й хутко
Геть у поле почвалав.

„Он як!“ — закричав коршмар.
„Ну, чекай же! Втік пан лицар,
То вже не втече пан чура.
Гей, ти мой! плати за все!“

„Я „ — озвіривсь Санчо Панза, —
„Я платити? Як мій пан
Не платить, то й я лицарське
Право не буду ломать.“

„Хло, та я тобі всі кости
Поломаю“ — рік коршмар.
„Хоч січіть мене живого,
А я й феника не дам!“

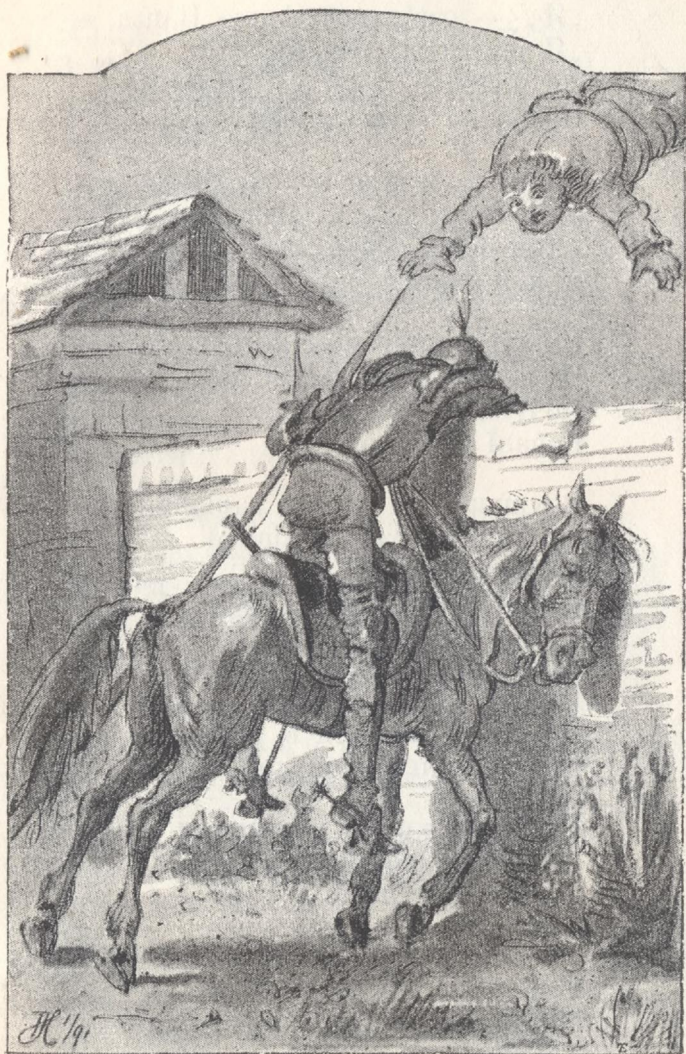
На сю сварку позбігались
Інші гості, що в тій коршмі
Ночували — шаповали,
Ковалі та шматярі!

Вчувши, про що річ зайшла,
Скочили нараз до Панзи
І стягли його з осла,
І лиш моргнули по собі.

Зараз принесли із коршми
Грубий коц, простерли добре,
По краях забрали в руки,
Панзу бухнули на коц.

В тій же хвили розмахали —
Гуп! і Санчо мов ворона
З розмахом летів у гору —
Гуп! і знов на коц упав.

Гей, як стануть опалати!
Мов опука бідний Санчо
То літає, то спадає,
А кричить, кричить, кричить.

H. 19

Вчув сей крик могучий лицар,
Обернув ся — Боже милий!
Розпростерши руки й ноги,
Санчо наче птах літа!

Рушив чурі на підмогу,
Та була заперта брама,
Перелізти-ж через мур
Зь слабій був бідний лицар.

Сидячи на Розінанті,
Він одно зробив, що міг:
Кляв, ганьбив катів поганих,
Але ті лиш реготались.

Аж набавившись до волі
І втомивши ся, пустили
Санчо Панзу; вирвавсь бідний
З коршми, мов з криниці кіт.

XVIII.

Пражить сонце, як наняте.
Утруджені і нещасні
По безлюднім шляху їдуть
Санчо Панза й Дон Кіхот.

Аж на раз знялась на шляху
Перед ними величезна
Курява, мов сіра хмара
Валом по степу лягла.

„Санчо, друже! — скрикнув лицар —
Ось талан наш, наше щастє!
Бачиш, військо величезне
Виступає проти нас!“

„Пане, гляньте — мовив Санчо —
Онде йде мабуть і друге!“
І вказав на другу хмару,
Що наближувалась з боку.

„Так і є! — промовив лицар —
Се два війська, два ворожі,
Тут на битву виступають.
О я знаю, знаю їх!“

„Глянь, ось проти нас надходить
Аліфанфарон поганець,
Цар острова Тапробани,
І з ним трицять шість язик*).

„А се з боку йде з ним бить ся
Цар Пентаполін, володар
І арамантів — християнську
Він релігію держить.

„А дочка у нього гарна.
Аліфанфарон доконче
Хтів її за жінку взяти,
Та Пентаполін не дав.

„Відречи ся Магомета,
Попали коран фальшивий,
То тоді дочку дістанеш“ —
Так казав Пентаполін.

*) Племен.

„Добре мав! — озвав ся Санчо —
Оттакому пану певно
І допомогти не жаль!“
„Так і зробимо!“ — рік лицар.

„Та ми їдьмо на сей горбик,
Щоб докладно озирнути
Армії обі й лицарство,
Що надходить в їх рядах.“

Стали. Курява страшенна
Все змагалась, наближалась;
Нічогоїсьнюк крізь неї
Видіти не мож було.

Та в уяві Дон Кіхота
Все снував ся безконечний
Ряд героїв — в тім тумані
Він побачив їх усіх.

„Глянь, о Санчо, онде лицар
В жовтій зброї, се Льоркалькю, —
А тамтой в плащи зеленім —
Міколембо се страшний.

„Онде велитень могучий
Брандабарабан з Боліша, —
А гетьман отсеї купи
Тімонель із Каркахони.“

І пішов наш лицар купу
Імен, гербів і країв
Вчисляти; Панза слухав,
Обзирава ся — і не бачив.

„Пане! — скрикнув він нарешті, —
Де у біса ті герої,
Величні і зброї й герби?
Я не бачу нічогосько!“

„Як то? — мовив Дон Кіхот, —
Чи-ж не чуєш: сурми грають,
Коні ржуть, кітли гукають,
Барабани торохтять?“

„Я лиш чую — мовив Санчо —
Як BLEЮТЬ ягнята й вівці,
Дзвонять дзвоники на шиях,
Туцкають ся барани.“

Так воно й було на правду.
Ті дві війська, то були
Дві овечі турми — Санчо
Аж тепер се розглядів.

„Боягуз ти, любий Санчо, —
Мовив лицар, — се лиш страх
Перед битвою два війська
В барани тобі змінив.“

„Та сиди ось тут! Я сам
Кину ся в ту битву люту.
Меч мій вистарчить, щоб славу
На наш бік перехилить.“

Шпигонувши Розінанта
Дон Кіхот пустив ся до-чваль
Просто між овече стадо
Тай давай рубать, колоть!

„Гей, за мною, ви герої,
Пентаполіна дружино!
Биймо Аліфанфарона
І його полки погані!“

Бачучи таке диво,
Вівчарі зжахнулись зразу, —
Далі видять, що наш лицар
Коле, топче баранів.

„Гей, ти мой! — вони скричали —
Чи сказив ся? Що ти робиш?
Дай спокій! Се наші вівиці!“
Але лицар мов не чув.

„Де ти, Алїфанфароне?
Покажи ся, стань до бою!
Дон Кїхот тебе ось кличе! —
Трусе підлий, гинь, пропадь!“

І він сїк, колов, товкмачив
Баранів. немов се кровні
Вороги його, аж лютість
Верх взяла у вівчарів.

Гей-же вхопили за праці
Тай давай бомбардувати
Дон Кїхота камінцями
Завбільшки як п'ястуки.

В мить один у бік тарахнув,
Так, що аж в нїм дух заперло;
Лицар думав, що смертельну
Рану хтось йому задав.

Хопив фляшечку з бальзамом, —
Тільки що почав був пити,
Як не лусне другий камінь —
Вибив фляшку з рук йому.

Та не лиш самую фляшку,
Вибив з пять зубів із рота,
Так що лицар наче горетка
З Розінанта в низ упав.

Вівчарі перелякались,
Думали, що лицар вбитий, —
Похалавши баранів
Поранених, — гей на втеки!

У страху надбіг і Санчо.
Він на горбику аж тріскав,
Так кричав на свого пана,
Щоб дав спокій баранам.

„Ви живі ще, пане! пане!
Чи-ж я не остерігав вас,
Що се барани? Ой Боже,
Що-ж ви нарobili, га?“

„Тихо, Санчо, — мовив лицар —
Се той чарівник проклятий
Знов зробив нам сього збитка,
Військо в барани змінив.

„Та я ще йому досоло!
А тепер коли-б води де!
Бач, у мене кров із рота
Як дзюрчить — зубів нема!“

І на Розінанта сівши,
Держачи ся за болючі
Вилиці, поплів ся лицар
В слії за Санчовим ослom.

XIX.

Щоб хоч троха розірвати
Дон Кіхота в лютім болю,
Розпочав балакать Санчо,
Що прийшло йому на ум.

„Знаєте, коханий пане,
Чом се наші всі пригоди
Так кінчать ся нещасливо
Дручем, бучем та камінем?”

„Я гадаю, що за ваш
Гріх великий. Спогадайте:
Ви-ж дали страшну присягу,
А сповнить її забули.

„Присягли не їсти хліба,
Під дахом не спати, доки
Не здобудете шолома
Красшого; як той на вас!”

„Санчо, Санчо! — скрикнув лицар —
У щасливу годину
Ти сказав се! Бач, он їде
Лицар з шоломом блискучим!

„Знаю шолом сей, о, знаю!
То неоцінений шолом
Многославного Мамбріна —
Бог мені його несе!”

„Пане, — мовив Санчо Панза —
Що за шолом? Таж се їде
Із Сеґовії цирюльник
З тацкою на голові.“

„Не сліший я, брате Санчо —
Мовив лицар — бачу добре,
Що той шолом пречудовий
Попсувала зла рука.

„Проклятущі чародії
Цирюльницьку тацку з нього
Намагали ся зробити,
Але се їм не вдалось!

„Ось чекай, хоч як недужий,
Я до бою з сим поганцем
Стану й шолом сей преславний
Мушу нині ще здобуть!“

І заким ще Санчо Панза
Зміг спинити Дон Кіхота,
Вже сей низом спис спустивши
На цирюльника летів.

„Стій, погана, зла личино! —
Верещав крізь біль наш лицар, —
„Гинь із моїх рук, а ні, то
Шолом сей мені віддай!“

Спудив ся цирюльничина,
Кинув тацку, палку й торбу,
Сам же подавай Бог ноги!
В кукурудзи тільки шусть!

„Га, моя побіда, Санчо! —
Скрикнув лицар. — Бач, помана
Щезла. а чудовий шолом
Ось у мене вже в руках!“

І він в мить пробив дві дірки
В таці і продяг шнурочок,
Щоб під бороду надіти —
І готовий шолом був.

Санчо-ж тим часом радіський,
Що так дешево скінчилась
Ся пригода, хопив торбу,
Що цирюльник був поверг.

У торбині хліб був, сало,
І цибулька і флящина
Доброго вина. — „Се, пане,
Ще ціннійше, як ваш шолом!“

Зараз стали, покріпились.
Дон Кіхот на зуби йойкав...
Щоб хоч троха розірвати
Пана, Санчо знов почав:

„Ну, дав Бог, коханий пане,
Що хоч по часі, присягу
Ви сповнили. Та все-ж доси
Зломана була вона!“

„Ох, і сам я се міркую, —
Мовив лицар, і за тее
Вже придумав я покуту
По лицарськи відбувать.“

„Бачиш, друже мій, єї гори,
Віковим покриті лісом?
Там поїду я, в найглибші
Дебри та ярі забюсь.

„Зкину з себе зброю й одіж,
Відречусь напою й страви,
Буду жити корінцями
І томити ся чутем.

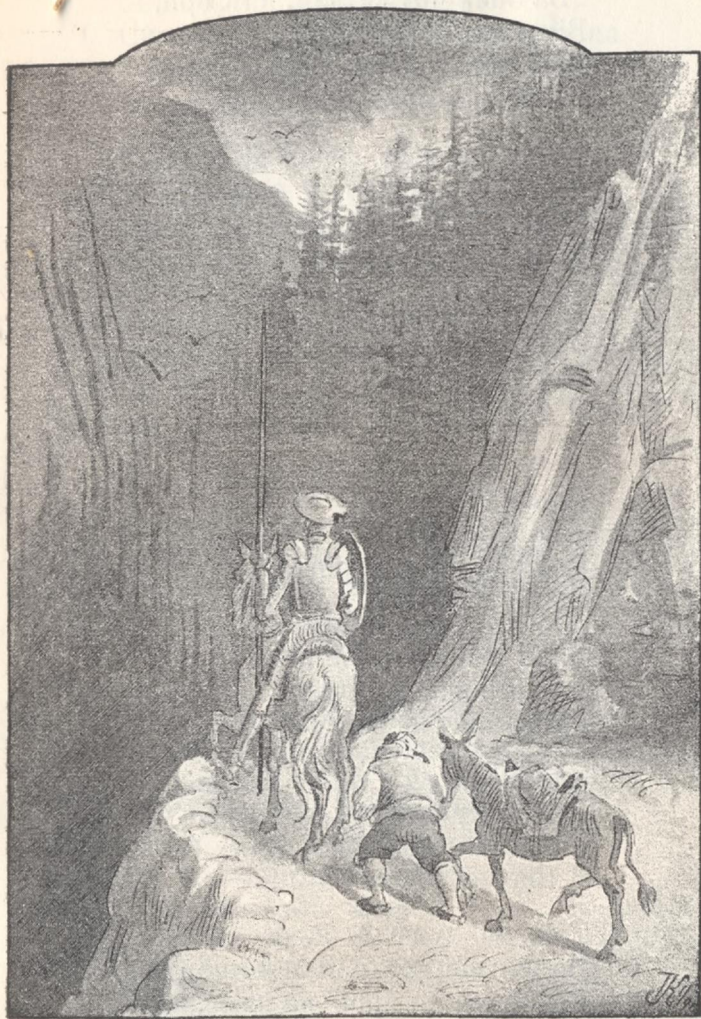
„Ти-ж до дами Дульчінеї
З листом, друже мій, поїдеш,
Все їй скажеш, що для неї
Я терпів і ще терплю.

„Все їй скажеш, і допоки
Призначить мені ся пані
Так томити ся в пустині,
Поти буду я терпіть.

„Се могучая покута,
Чари всі вона ломає,
І її відбувши, сміло
Рушу світ весь здобувать!“

Здивував ся Санчо Панза
Про таку покуту вчувши.
Та його манила думка
З листом їхати домів.

Тож не дуже й сперечав ся,
Надто ще, коли пан лицар
Всю покуту брав на себе,
А його морить не хтів.

XX.

Гори! Гори! Подивить ся,
Близько ви, подать рукою. —
А як доведеть ся тюпать,
То нехай вас чорт візьме!

Їдеш день і їдеш другий,
А ви як були близенько,
Так і є — подать рукою,
А доїхать анї руш.

Так було і з Дон Кіхотом.
Їде, їде, поганяе,
Гори все, здаеть ся, близько,
Та доїхать анї руш.

Ось вже стало вечеріти.
Бачить Дон Кіхот, а шляхом
Валка дивного народа
Проти нього пил мете.

Передом комісар їде
В королівському мундурі,
Шпада з боку, а на шапці
Королівський знать орел.

А за ним по парі, пішки
Їдуть якісь блідії люди,
З рук і з ніг їх висять пута,
Ланцюхи знай дзїнь та брязь.

По боках і з заду їдуть
З карабінами жандарми
Здоровенні і вусаті
І червоні, мов кати.

„Санчо! Санчо! — мовив лицар, —
Ось нам ще одна пригода!
Та коли й се будуть чари,
То хай чорт мене візьме!

„Ось невільники нещасні,
Що їх люті лиходії
У тяжких кайданах гонять
У далеку чужину.

„Тут меча мого треба
І лицарської відваги,
Тут я покажу, як славне
Те лицарське ремесло!“

„Пане любий — мовив Санчо, —
Бога бійтесь! Розміркуйте!
Се-ж комісар королівський,
А не жаден лиходій.

„Гляньте, а при нїм жандарми!
А ті в путах, та-ж се певно
Арештанті і злочинці,
Що на каторгу ідуть.“

Та не слухав славний лицар
Слів розумних, спис ухопив
І його зложивши низом,
Серед шляху гордо став.

А як надійшла ватага,
Він промовив дуже чемно:
„Пане, можу вас просити
Річ одну сказати мені?“

„Що вам треба?“ — рік комісар.
„Будьте ласкаві сказати,
Що за люди се в кайданах,
І куди ведете їх?“

„Се злочинці — рік комісар —
Що, засуджені на кару
І на каторжні роботи
Під конвоєм*) ось ідуть.“

„А не міг би я просити,
Щоб ви ласкаво сказали,
За що сю тяжкую кару
Мають приймати вони?“

„Пане — відповів комісар —
Се нехай вас не обходить.
Тут на шляху не пора вам
І не місце говорити.“

„То позвольте, чемний пане,
Що я їх самих спитаю, —
Се не довго потриває,
А мені потрібно знати.“

Не противив ся комісар,
А жандарми навіть раді,
Бачучи, що в того пана
Не всі дома, так і будуть.

*) Під сторожею.

„Ну — міркують, — варто чути,
Як то буде розмовляти
Лицар сей з отсим гультайством,
Що так ласе на брехню!“

Перший був у першій парі
Здоровенний парубіка.

„За що ти сюди попав ся?“
Запитав наш Дон Кіхот.

„Пане, я зовсім невинний, —
Відповів покірно злодій. —
Закохавсь я і за тее,
Бач, на каторгу іду.“

„Закохав ся? як же-ж можна
За любов іти в кайдани?“
Тут усі зареготались,
А закоханий найгірше.

„Закохавсь — та не в дівчині,
А в сусідській повній скрині.
Тяжко працював я, пане,
Поки розлупав її.

„Тут мене при ній зловили.
Не було що й признавать ся.
Засудили на сто буків
І на каторгу на рік.“

„Гм“ — сказав преславний лицар,
І до другого звернув ся,
Але сей схилив ся сумно,
Ані слова не сказав.

„Сього, пане, не займайте!
Се канарок, і за тее
Йде на каторжні роботи,
Що за много виспівав.“

„Як то, як то? — скрикнув лицар. —
Чи-ж можливо, щоб за спів
На таку тяжкую кару
Хтось судить його хотів?“

Знов усі зареготались,
А злодюга мовив: „Бачте,
Спів, то страх погане діло,
Як не в пору й не на місці.

„Сей бідак був конокрадом.
Що-ж, і се по людях ходить.
Мудро він провадив діло,
А як схопили його,

„Не було на нього свідка,
Не було знаку, лиш тільки
Край воріт його згубились
Коний крадених сліди.

„Ну, скажіть, хіба-ж се доказ?
Але він дурний та глухий
На тортурі сам на себе
Виспівав усе, що знав.

„От такий то він канарок!
Двісті буків взяв на плечі,
Ще й пять літ у „пані Кліши“*),
А те все лиш за свій спів.“

*) Кліша — біда, неволя, каторга.

„Ну, а ти? — промовив лицар
До слідуячого, — за що
Йдеш до пані Кліпи в гості?“
„За пугте“, — промовив сей.

„Не достало пять дукатів.“
„Я-б тобі їх дав і десять, —
Добродушно скрикнув лицар, —
Щоб ти так іти не мусів.“

„От таке! — сказав злочинець.
Що мені тепер з дукатів!
Так як тому серед моря,
Що в судні без хліба мре.

„Як би мав я їх вчаснійше,
Я-б секретарю від суду
Підмазав був ними руки,
І свобідний був тепер.“

До четвертого зблизив ся
Дон Кіхот, — се був поважний
Чоловік сивобородий,
Із задуманим лицем.

На лицарське запитане
Він нічого не відмовив,
Лиш зітхнув з цілого серця
І заплакав як дитя.

„Сей дідусь — сказав за нього
Говіркий його товариш —
Був, говорять, чорнокнижник,
Небезпечний чарівник.“

„Ну, — сказав поважно лицар, —
Се вже крайня дурниця
За ті бабські забобони
Слать на каторгу людей.

„Се-ж звичайно прості сплетні,
Або дурнота бездонна!
Хоч би сам мені признав ся,
Що потрафить чарувать, —

„Я-б післав його до чубків,
До шпиталю божевільних, —
А тим, хто його прискаржив,
Я-би дав по двацять п'ять.“

„О, спасибі вам, мій пане,
За сердечне мудре слово! —
Скрикнув радісно каторжник —
Як би то так думав суд!

„Ні, я, пане, не признав ся,
Ні в чому було признать ся.
Я наукою займав ся,
А не чарами, їй Богу.

„Я робив експерименти,
А ті темні, прості люди
Се взяли за злії чари, —
Суд їх віру потвердив.

„Мало, мало бракувало,
Щоб на стосі не спалили;
Тільки з ласки на повільну
Смерть осуджено мене.

„Адже-ж ті чотири роки
Каторги мені старому
Та ще й хорому, — се, пане,
Неохибна, певна смерть.“

Так пройшовши за порядком
Кожного із тих злочинців,
На остатнім, що був з заду,
Зупинив ся Дон Кіхот.

Сей був скований подвійно,
На руках мав крім кайданів
Ще залізну добру штабу,
І на шиї мав обруч.

„Ну, а сей що заподіяв —
Дивував ся славний лицар —
Що в такі перстені й штаби
Запроторили його?“

„Пане — відповів комісар —
Сей один злочинець має
Більше злого на сумління,
Ніж ті інші всі на раз.

„Се злодюга в біса хитрий,
Тим то ми для безпеки
Так його зашпунтували;
Боїмо ся, щоб не втік.

„Се був голосний опришок,
Зветь ся Джінес Пассамонте,
Або як звичайно кажуть
Джінезільльо Парашільо.“

„Пане — скрикнув Пассамонте —
Я вам тут не жадна митка!
Не поганьте менї назву!
Що я вам за Парапілльо?

„Я вам Джінес Пассамонте,
Від тепер на десять літ
Я функціонер державний
Так самієько, як і ви.

„А ще хто з нас двох вартнійший,
Се покажуть ся, як світ
Прочитає повний, щирий
Опис мого життя.“

„Се не жарт — сказав комісар. —
Сей злодюга в криміналї
Написав здорову книгу,
Тай цікава-ж, біс бери!“

„Е, се ще лиш перша часть —
Величав ся Пассамонте —
Та дасть Бог, скінчу, то буде
Світови що показать.

„Ну, а ви, мій пане лицар,
Маєте нам дещо дати,
То давайте, бо вже того
Балакánя нам досить.“

От тоді преславний лицар
Ставши просто наче тика,
До комісаря звернувшись,
Урочисто мовив так:

„Слухайте, ви добрі люди!
Хоч за сі чи ті провини
Вас засуджено на кару
Справедливо або й ні, --

„Та щоби вам показати,
Що я лицар і не даром
Взяв на себе сюю зброю,
Клявесь нещасних боронить, —

„Бачучи, що ви нерадо
Йдете там, куди вас гонять,
Ще й заковані та биті
Всякій людськості на глум, —

„То до вас, пани жандарми
Й ви, комісарю вельможний,
Я заношу чемну просьбу:
Випустіть отсех людей!

„Се-ж негарно, негуманно,
Чесним людям недостойно
Катувати своїх ближніх,
Навіть хоч би за гріхи.

„Нагрішили — ви лишіть їх
Грижі власного сумління,
Най сам Бог їх покарає, —
Ви-ж не спротивляйтесь злу!“

Тут обрушив ся комісар.
„Що ви, пане, одуріли?
Хочете, щоб королівських
Арештантів я пустив?“

„Я на се не маю права!
Ви-ж, коли не всі в вас дома,
Тацку сю собі поправте
На макітрі й їдьте геть!“

„Сам ти тацка і макітра,
Збитий череп і поганець!“ —
Крикнув лицар і свій спис
На комісаря направив.

Ані глипнув, ані зїпнув
Пан комісар, як лицарський
Спис його з сідла на землю
Зшиб неначе околот.

Рушили ся тут жандарми,
Щоб вязати Дон Кіхота, —
Се побачив Санчо Панза
До каторжників метнувсь.

Допоміг їм розірвати
Ланцюхи, тоді нерівна
Боротьба розпочала ся,
І жандарми драла всі.

Лиш один на серед шляху
Мов пришиблений комісар
Бовванів. — його злочинці
Геть обчистили до тла.

Всі папери геть подерли,
Що мав гроший, то забрали,
Від кайдан ключі дістали,
Шматя до гола зняли.

От тоді преславний лицар
Скликав їх довкола себе
І говорить: „Ну, панове,
Ви тепер свободні всі.

„Богу дякуйте за теє,
А мені замісь відплати
Лиш одну сповніте просьбу,
Невеличку просьбу сю:

„Поспішайте до Тобозо,
І прекрасній Дульчінеї
Поклоніть ся й розповідajte,
Що для вас я учинив.“

„Пане — мовив Пассамонте —
Богу дякувать ми будем,
Але бігти до Тобозо —
Неможливе се для нас.

„Нам спішити треба в гори,
В дебри у ліси ховать ся,
Щоб жандарми не зловили,
А не пхать ся знов під ключ.“

„Так?“ — аж скрикнув Дон Кіхот. —
„Ах, ти підлая личино,
Джінезілльо Парапільльо,
Чи як з біса звеш ся там!

„Хай мені не що, або-що,
Як тебе я не примушу,
Щоб ти сам у своїх путах
До Тобозо зараз біг!“

Пассамонте теж горячий.
Він моргнув на своїх друзів,
Ті розскочили ся живо
Тай хахап за камінці.

Як почнуть бомбардувати
Лицаря і Санчо Панзу, —
Ледво ті втекли з душею
Від розлучених злодюг.

Так скінчилась та пригода,
Що невільників з кайданів
Вирвав і синців від них же
Тут набрав ся Дон Кіхот.

XXI.

„Слухай Санчо — мовив лицар
Коли щезли злодіїки, —
Бачиш, як то зле невдячним
Зробить якесь добро.“

„Я чи бачу! — скрикнув Санчо —
Ви сього, ласкавий пане,
І не бачили й не хтіли
Бачить, хоч я мовив вам.“

„Га, тепер, небоже Санчо,
Буду вже обережнійшим.“
„Ви обережнійшим, пане?
Скорше в зайця буде хвіст.“

„Скорше рак на дубі свисне!
Та подумайте лиш тее,
Що тепер велике лихо
Грозить нам, тяжка біда.“

„Що нам грозить, брате Санчо?“
„Адже-ж, пане, арештантів
Ви пустили, а комісар
Чи не зранений від вас?“

„Се-ж значить, тепер жандарми,
Поліцаї, ревізори
Кинуть ся як пси за нами.
Пане, лихо буде нам!“

„Я би радив, як найшвидше
Забирати ся в ті гори,
Влізти де в хаці, у дебри,
Переждати пару днів.“

Троха думав славний лицар,
Далі мовить: „Слухай, Санчо, —
Не з страху перед ким небудь,
А для тебе се зроблю.“

І стежками, манівцями
Поплели ся, Санчо Панза
Передом, а славний лицар
Наче журавель за ним.

Їдуть, їдуть, серед поля
Купку парубків дігнали,
Що з ціпками і дрючками
І з вилами йшли кудись.

З разу Панза їх бояв ся,
Та зрівняв ся з ними лицар,
Людяно почав питати,
Хто вони, куди спішать?

„Пане — з них один озвав ся —
На війну йдемо.“ „Що мовиш?
На війну? Куди? І за що,
З ким ідете воювать?“

„Се історія не проста!
Та що нам одна дорога,
А ще й ви, здаєть ся, вояк,
То я все вам розповім.

„Буде тому вже пів року,
Як у нас із пасовиска
Втік, мабуть через недогляд,
Війта нашого осел.

„Що питали, що шукали,
Все на дармо. Десь за тиждень
На торзі наш війт здиває
Війта з другого села.

„Куме — каже чужосільний —
Що мені дасте, я знаю,
Де осел ваш.“ „Ой кумунцю,
Буде добрий могорич!“

„Вчора бачив я у лісі
Вашого осла, та дуже
Він здичів, то я зловити
Ані руш його не міг.

„От ходіть зо мною разом,
Я покажу вам те місце!“
Війт наш дякує і втішно
Із сусідом в ліс іде.

„Надійшли — осла не видно.
Що шукають, заглядають
У зруби, в хащі густії,
Ані руш осла знайти.

„Куме — мовить чужосільний —
Ще один я маю спосіб:
Мусимо його надибать,
Хоч би під землею скривсь.

„Я умію пречудово
По осячому і-якать, —
Як ви троха сеї штуки
Свідомі, то буде лад.“

„Троха? — наш війт образив ся. —
В нашому селі цілому
Не було осла, котрого-б
Крик я не закасував.“

„Ну, як так, то дуже добре.
Йдіть же ви одним окопом,
Я піду противним боком,
І і-якаймо раз в раз.

„То хіба би ваш осел
Не осел був або здох,
Що-б, почувши наші крики,
Та не обізвав ся нам.“

„Дуже добра ваша думка“ —
Мовив наш вїйт. І швиденько
Розійшли ся в різні боки,
Все іякаючи йшли.

„Та тут, пане, сталось диво.
Що один іякне, другий
Думає, що се осел,
І біжить в той бік на голос.

„Стихне крик, він сам іякне;
Перший знов, почувши крик,
Думає: осел іякнув,
І собі біжить в той бік.

„А що в лісі крик лунає,
Відбиваєть ся по дебрах,
Раз він відси йде, раз відти,
То зблудили гнеть оба.

„Довго лазили, кричали,
Далі якось то зійшли ся.
„Ви се куме?“ — „Ви то куме?“
Я-б присяг був, що осел.“

„Ну, тай вмієте іякать —
Каже наш вїйт до чужого —
Я ніколи-б не подумав,
Аби так міг християнин.“

„Але й ви, мій кумцю любий —
Каже вїйт чужий — теж майстер,
Що й мене ви ошукали
Тим іяканєм своїм.“

„Як то, Боже — наш війт каже —
Чоловік живе й не знає,
В чім він майстер. Я й не думав,
Що-б я майстер був такий.“

„Так то, кумцю — відмовляе
Чужосільний — дуже часто
В невідомости живе
І вмира талант великий.“

Так собі поміркувавши,
Знов вітове розійшли ся,
Та як почали іякать,
Знову збились із стежок.

Врешті вмовились іякать
Кождим разом по два рази,
Щоб пізнати, що іяка
Се пан війт, а не осел.

„Так зійшли вони весь ліс,
Та осел не відкликав ся;
Проста річ, бо тої ночі
•Бідолаху вовк роздер.

„У одним ярку вийти
З нього здибали кістки,
І задихані, похриплі
Повернули до села.

„Сей і той свою пригоду
Повідав своїм сусідам,
Сей і той хвалив, як славно
Зна іякати сусід.

„Рознесла ся тая чутка
По всіх селах, і неначе
Чорт підбунтував народ весь,
Почали сміять ся з нас.

„Де лише хто з нас явить ся,
Всюди нам „ія“ гукають,
А як хочеш що сказати,
То ревуть „ія-ія!“

„На торзї, на пасовиску,
В коршмі, в лісі чи де-не-будь
Иншого нема привіту
Нам, як лиш: „ія-ія!“

„Вже ми по добру просили,
Вже сварились, і з усіми
Перегнівались, все дармо,
Все кричать: „ія-ія!“

„От ми й здумали за зброю
Взять ся, кровю сміхованців
Змити лютую образу,
Списом їм роти заткати.

„Тут край поля на долині
Битва має бути нині, —
От туди спішать стежками
Наші люди і чужі.“

Дон Кіхот на Розінанті
Аж підскакував, а Санчо
Реготав ся до розпуку,
Чувши дивну повість сю.

„Ах ви люди! Що за люди! —
Мовив Дон Кіхот понуро, —
За ослячий крик готові
Голови собі розбити!“

„Славні хлопці! — мовив Санчо. —
Так і треба! Не піддайтесь!
Вибийте їм кимаками
Сміх із черепів пустих!“

„Хто сміять ся з мене сміє,
Той мов батька мого забив.
Забив ти могого батька,
Забю я твою свиню!“

Так говорячи, прибули
На долину, де вже купи
Уоружених стояли, —
Розділяла їх ріка.

„З сього боку чути крики:
„Га погані сміхованці!
Нині ми дамо вам знати,
Як то брати нас на кпи!“

А по другім боці річки
Тільки й чути сміх та регіт
Та різкеє, ненастанне
Те ослячєє „ія!“

Та на хвилю всі замовкли,
Бабучи в зелізній зброї
Дон Кіхота. Він поважно
В'їхав поміжних на міст.

„Люди добрі — мовив лицар —
Поки рушите до бою,
Я просив би вас подумать:
За що, по що бить ся вам?

„Ви на право, чи-ж то слід вам
Ображать ся тим, у чім є
Славним майстром ваш пан війт?

„Ви на ліво, чи-ж то слід вам
Голос божого створіня
Повертати на образу
І на насміх ваших ближніх?“

Тут закашляв ся наш лицар.
Замість нього Санчо Панза
Весело собі-ж підхопив:
„Хлопці, геть образи всі!

„Погодїть ся по братерськи!
Адже й ви і ви від малку
Все іякали і ваші
Прадіди, діди й батьки!

„Чим же тут вам ображать ся?
Ну-ко спільно, всі до гурту
Станьте враз і дружнім хором
Втішно крикнімо: „ія!“

Тут промову Санчо Панзи
Заглушив великий репет
По обох боках ріки.

Сі гадали, що він лає
Їх за насміхи, а другі,
Вчувши крик його, озлились,
Буцім то він з них смієть ся.

Гей, як хоплять за каміня!
Відси й відти полетіли
І на лицаря й на чуру
Здоровенні камінці.

„Бийте, бийте тих прибудів!“
Так іякавці кричали,
І кричали згідно з ними
Антіякавці собі-ж.

Не минули дві хвилини,
А вже Дон Кіхот і Панза
Мов снопи на-серед моста
Повалились із сідел.

Аж тепер опамятались
Роздратовані селяни
І подумавши, що вбили
Чужинців — у ростіч всі!

Та на щасте Дон Кіхот
Камінцем лиш в бік дістав,
Санчо Панза — не діставши.
Для безпеки сам упав.

А побачивши, що поле
Чисте, живо повставали
І на сідла посідали,
Далі в гори потягли.

XXII.

Гори, гори! Ось вже й гори!
Дзвінко клекотять потоки,
Тужно ліс шумить зелений,
Любо диха холодок.

На вершках тремтить проміне,
Вівці мов сніжні платочки
По зеленій полонині
Розтрусилась тут і там.

А у дебрах мешка холод,
А у зворах днює сутінь,
А в верхах кріслатих дубів
Тихий вітер шепотить.

Вечеріє. На полянці
У глибокім, темнім лісі
Розложились почувати
Санчо Панза й Дон Кіхот.

„Пане — мовить Санчо Панза —
Небезпечно тут у лісі!
Ті злодюги, що ми з пут їх
Увільнили — тут сидять.“

„Що-ж вони зробить нам можуть? —
Мовив лицар. — Срібла, злата,
Щоб закрали нам — не маєм,
А на бійку не підуть.“

„Пане — мовив Санчо Панза —
Добре вам се говорити, —
В вас нема їм що й украсти,
А менї вкрадуть осла.

„То вже ви що хочте, дійте, —
Стереженого, як кажуть,
Стереже сам Бог. Сю нічку
Буду спать я на ослі.“

„Ну, як хочеш, друже Санчо“, —
Мовив лицар, розібрав ся,
Спутав свого Розінанта,
Ляг під дубом і заснув.

А в густім хащи за дубом
Злодій Джінес Пассамонте,
Що слїдив їх всю дорогу,
Слухав слів тих і сміяв ся.

„Ну, чекай! — шептав злодюга —
Вже я дам тобі пізнати,
Що значить порядний злодій!
Ось лиш ти засни менї!“

Не минуло пів години,
На сїдлі заснув наш Санчо
Тим твердим та непробудним,
Тим здоровим хлопеським сном.

Джінес з близької кошари
Видобув вузьеньку дошку
І чотири рівні тики,
З тим до Санча він підлїз.

З разу розв'язав попруги,
Під сідло підсунув дошку,
Спер її на штири тики,
І осла з під Санча вкрав.

Пробудив ся Санчо з-рана —
Боже милий! Він на дошці,
Дошка на чотирех тиках,
А осла нема й сліду.

„Пане! Пане! --- репетує —
Подивіть ся, що за диво!
Чи се чари, чи на правду
Хтось осла з-під мене вкрав?“

„Певно чари, друже Панзо, —
Мовив лицар — бо з-під пана
Щоб осла хто вкрав, про се я
В жадній книзі не читав.“

Сим не втішивсь Санчо Панза,
Він почав ридать і плакать
І на собі рвать волосє,
Голосити за ослом.

„Осле, осле мій коханий,
Вірний друже! Обізви ся!
Де ти дівсь і що з тобою?
Серденько мое потіш!“

„Ти був щирий і розумний,
Працьовитий і терпливий,
Наче рідная дитина,
Наче син ти був мені!“

„Що-ж робить мені без тебе?
Як мені домів вертати?
Ох, я сирота нещасний,
Через тебе згину й сам.“

Та на-раз, коли він плакав
І кричав, об землю бив ся,
Із густих хащів розляг ся
Любий крик: : „І-я! І-я!“

„Боже! Що се?“ — Кинувсь Санчо
У гушавину й за хвилию
Аж танцюючи з з утіхи
Свого веде осла.

Вивів, кинувсь обіймати,
Морду сірую цілує
І пестить довжезні вуха
І пестить і промовля:

„Де-ж ти був, мій бідний друже?
Як дістав ся ти з-під мене?
Де той чарівник поганий,
Що такий зробив нам жарт?“

„Я той чарівник, мій друже“ —
Обізвав ся Пассамонте,
Висунувши ся з за дуба
І регочучись як бик.

„Я хотів вам показати,
Що значить талант злодійський, —
Та за те, що через вас я
Вільний — ось вам ваш осел.“

Щез у корчах Пассамонте.
Дон Кіхот і Санчо Панза
Ще довгенько дивувались
На отсей злодійський жарт.

Поснідавши, що там мали,
Далі рушили в дорогу,
Щоб знайти придатне місце,
Де покуту відбувать.

І заїхали у гори
Віковим покриті лісом,
У яри глибокі й дебри,
Так, що й світа не видать.

„Тут мені придатне місце! —
Мовив лицар. — Тут лишú ся,
Аж від пані Дульчінеї
Не одержу добру вість.“

Там зліз лицар з Розінанта
І заходив ся писати
Лист любовний — та на лихо
Атраменту не було.

Ось він кров пустив із пальця
І на свисточку паперу
Лист надряпав і смолою
Із смереки заліпив.

Ну, та певно ви цікаві,
Що стояло в тому листі?
Ось послушайте — не швидко
Трафить ся таке почуті:

„Многострунні інструменти
І пузатії пузони,
Арфи, цитри і цимбали,
Свиставки і пищавки —

„Епопеї, гименеї,
Мадриґали, ні сонети,
Ані оди, ні балади
Ані вірші, ні пісні

„Не достойні оспівати
Ані світу передати
Красоту твою, о пані
Дульчинеє із Тобозо!

„Лиш одна для тебе слава,
Що тебе достойна, пані,
Се та слава діл лицарських,
Про які ще світ не чув.

„Я, твій раб і твій невільник,
Лицар Дон Кіхот з Ляманші,
Відданий тобі, о пані,
Дульчинеє із Тобозо!

„Вже гуде ціла Ляманша
Гомоном оружя мого,
Вже невинність тріумфує,
Зло ховає ся в пору.

„Та спочити я не смію,
Поки всі еспанські межі,
Поки світ не буде повний
Слави наших двох імен.

„І за тее лиш одного
Я благаю: хоч маленький
Знак прихильности твоєї,
Дульчінее із Тобозо!“

З листом тим поїхав Санчо,
А наш лицар, сам зіставши,
Нуж зіхтать як міх ковальський,
Бить собою о траву.

Далі став ричать як віл,
Хрюкать мов кабан, став землю
Рити, дертись по смереках,
Рачкувати як бидля.

Стрібував ходити троха
До гори ногами, тільки-ж
Гепнувшись задом в ломаче.
Дуже він потовк себе.

Утомивши ся сим ділом,
Кинув ся копать коріне,
Та не знав, котре там добре,
Дрантя всякого наїв ся.

Ой, почав живіт боліти!
Веть ся Дон Кіхот із болю,
Споминає Дульчінею,
Поки врешті не заснув.

XXIII.

Так минуло днів чимало.
Дон Кіхот як скипа висох
На покуті в темнім лісі.
Де то Санчо пробував?

Він поїхав не в Тобозо,
А до дому. Був у жінки,
Був у домі Дон Кіхота,
В голяря і в панотця.

Всім про дивнії пригоди,
Про побіди незабутні
Свого лицаря докладно
І широко розповів.

Аж об поли бивсь руками
Панотець, і став він думать,
Як би лицаря з пустині
Знов на розум навести.

Врешті видумав він хитрий
Плян і вислав Санчо Панзу,
Щоб ніс лицарю в пустиню
Сю від Дульчінеї вість.

„Ваша славна, преосвітла
І незрівняна богиня
Засилає вам подяку
І домів велить вертать.“

Але лицар так відмовив:
„Не осмілю ся заглянуть
В синії очи Дульчінеї,
Поки слава моїх діл

„Не буде лунать широко,
Не обійме всього світа.“
Інший плян придумать мусїв
Щиросердий панотець.

Раз, коли преславний лицар
Відбував свою покуту,
Перед ним нараз явилась
Гарна дама на кони.

З нею на прекраснім мулі
Лиш один слуга був. Дама,
Вздівши лицаря, упала
На коліна перед ним.

„Славо славная Ляманші —
Почала вона благати —
Я покривджена, нещасна
Ось до стіп твоїх іду.

„Я царівна етіопська
Із країн Мікомікону, —
Велитень один поганий
З царства геть прогнав мене.

„Сиротою в край еспанський
Приплила я; тут-же слава
Вашого ймення приводить
З просьбою мене до Вас.

„Лиш на Вас моя надія
І на Вашу сильну руку.
Як Ви велитня страшного
Не побете — згину я.“

„Пані — скрикнув славний лицар —
Все, що маю, все, що можу,
Я для вас готов зложити!
Їдьмо в ваш Мікомікон!“

Зараз взяв на себе зброю,
Санчови велів сідлати
Розінанта і швиденько
Рушили в Мікомікон.

Швидко їхали, та край був
Не близенький, аж над вечір
Стали в тім шинку, де Санчо
Так на коцах прогуляв ся.

Там-же панотець чекав їх —
(Бо царівна етіопська,
То не хто був, лиш сестрінка
Економки Дон Кіхота,

А слуга її — голяр був,
Що у змові з панотцем
Се придумав, аби з ліса
Вивабить борця на світ.)

Дуже змучений був лицар
І не знав, куди заїхав,
Лиш просив, аби швиденько
Зладили йому нічліг.

Завели його два слуги
Десь далеко і поклали
В ліжко спати; мов поліно
Зарар лицар наш заснув.

Чи коротко він, чи довго
Спав отак — мовчить переказ.
Раптом будить ся: палає
Свічка в нього при ногах.

А напроти себе бачить
Він страшенну, дику морду,
Що всміхаючись огидно
Вихиляєсь з темноти.

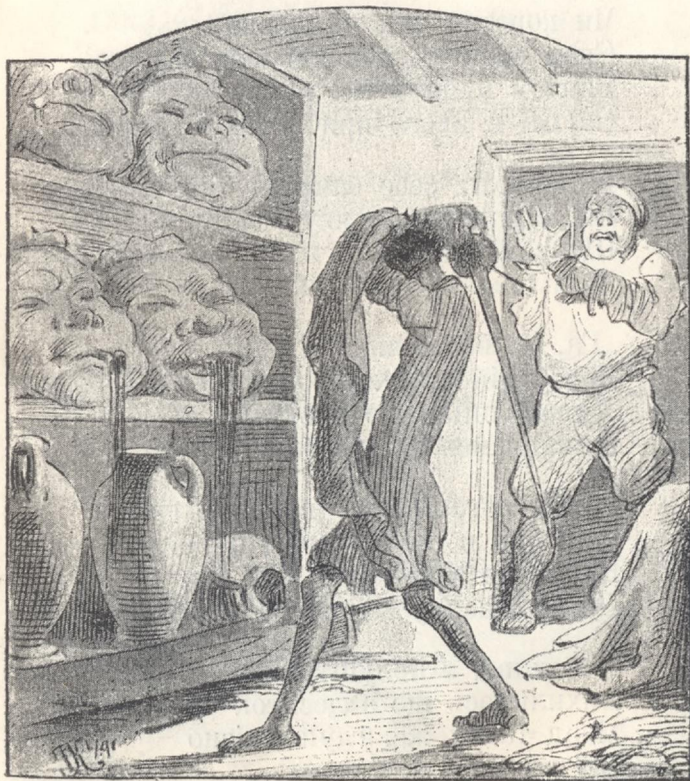
„Га, то велитень поганий,
Ворог мій з Мікомікону.“ —
Думав лицар і з постелі
Схопившись за меч хапа'.

„Стій, поганче!“ — крикнув грізно,
І як був в одній сорочці,
Кинув ся з мечем у той бік,
Де страшенну морду вздрів.

Але диво, з полупітьми
Вихилилось ще з десяток
Морд таких же, глупо-грізно
Всі на лицаря глядять.

„Стійте, кляті супостати! —
Крикнув лицар, — не гадайте,
Що погані ваші пики
Можуть налякати мене!“

І що сили рубонув
Він мечем, і полила ся
Кров червона з величезних,
Препоганих тих голов.

Верещить наш хорбрый лицар
І рубає тай рубає,
По кістки вже в крові бродить, —
Ворог головний упав.

Нагло двері відчинились,
І заляканий коршмар
Вбіг без духа. „Боже — крикнув, —
Що тут стало ся таке?“

А побачивши, що сталось,
Мало не зомлів. „Проклятий —
Крикнув він до Дон Кіхота —
Чи сказив ся ти зовсім?“

„Враже, що тобі зробили
Шкіряні мої боклаги?
Ой, пропав увесь мій запас,
Все червонеє вино!“

І на лицаря він кинувсь
Та давай його товкмачить
Кулаками, аж прибігли
Та розборонили їх.

Ледво-не-ледво уговкав
Коршмаря розумним словом
Панотець, усяку шкоду
Обіцяв йому сплатить.

Але Дон Кіхот велично
Вбравшись вийшов із пивниці,
І княжні Мікомікону
Препокірно поклонив ся.

„Бог поміг мені, о пані!
Ворог наш лежить убитий
Голова його страшенна
В крові плаває онтам.“

„Хоч він сам з помічниками
Сонного мене наскочив,
То прийшлося йому зазнати
Сили мого меча.

„А тепер вертайте пані
Весело до свого краю...“
Та в тій хвили сталось диво,
Ставсь нечуваний скандал.

Стало ся таке диво,
Про яке в лицарських книгах
Не писали, про яке
В світі не чував ніхто.

Що там сталось, як скінчилась
Ся предивная пригода,
Се почує, хто дослухать
Схоче повість до кінця.

XXIV.

Враз ні сіло, ані впало,
З брязком відчинились двері,
І невидана, страшлива
Впала до шинку юрба.

Десять велитиїв грубезних,
З головами мов колоди,
Чорних, мов із саджі родом,
Втепенилось до шинку.

Язики у всіх довжезні,
А червоні, аж кроваві,
Ще й заложені за пояс —
Аж огидливо глядїть.

Не говорячи ні слова,
Кинулись на Дон Кіхота,
І скрутили руки й ноги
Лицарю в один момент.

Не говорячи ні слова,
Лицаря, мов сніп бобовий,
Взяв із них один на плечі,
І з шинку на двір понїс.

Там стояла на колесах
Збита з лат велика клітка,
В клітку лицаря всадили,
Розв'язавши з мотузків.

Не злякав ся хоробрий лицар,
Тільки дуже дивував ся,
Жалував лишень одного,
Що не був при зброї він.

„Санчо! — крикнув — де, ти, Санчо?“
„Ось я, пане! — обізвав ся
Санчо Панза — ось я близько,
Та не можу допомогти вам!“

„Що-ж тобі, небоже Санчо?“
„Ой, якісь страшні поганці
Вхопили мене й за ноги
Прив'язали до осла.

„На ослі сиджу, нещасний,
Та не можу з нього злізти!“

„Тихо, Санчо — мовив лицар —
Видно, чари се якісь.

„Жаль лиш, що при мні не має
Ані зброї, брате Санчо,
Ані мого Розінанта.“

„Розінант ось тут при мні!

„І на ньому ваша зброя,
Вся привязана, мій пане!“
Мовив Санчо. — „Слава Богу!“
Мовив славний Дон Кіхот.

„Але де ми, брате Санчо?
Бо мені здалось, що кляті
Ті поганці миль зо сотню
Занесли мене в руках.“

„Ні, мабуть ми на подвірю
Тої клятої коршемки,
Де сю ніч ми ночували.
Тільки що тепер тиша,

„Наче вимерли усі в ній,
І нема й живого духа.
Але гляньте, пане любий, —
Ось ізнов ідуть вони!“

Справді велитні погані
Знов явились і пригнали
Пару воликів, до воза
З кліткою їх припрягли.

Скочив лицар наш у клітці,
Вздівши своїх супостатів.
„Сійте, кляті! Що ви з нами
Робитє, скажіть мені!“

Але велитні ні слова,
Наче-б їм позакладало.
Замахнули батогами —
Звільна рушили воли.

Заскрипів старий возище,
Рушили за ним припяті
Санчо Панза на ослі,
За ослем же Розінанте.

Та як в браму виїздили,
Залунав страшливий голос
(Се голяр ревів укритий
В голубятнику край брами):

„Слухай, славний Дон Кіхоте!
Не жури ся, не смути ся!
Ся хвилевая неволя
До добра тебе веде!“

„Я тут Каракуліямбро,
Чародій з Мікомікону —
Вдячний я тобі до гробу,
Що ти велитня убив.“

„Се мої могутні чари
Від погібелі страшної
Ось тезер тебе ратують —
Здайсь на мене й будь спокійний.“

„Я веду тебе незримо.
Де тобі велю спинить ся,
Там пробудь, аж знов до слави
Зорі призовуть тебе!“

Вчувши голос той, наш лицар
Заспокоїв ся, і звільна
Покотила ся ляндала
З Дон Кіхотом в дім його.

Ніч була. Заснув у клітці
Лицар, а як пробудив ся
Рано — бачить, що він дома,
Економка ось при нім.

„Що зо мною?“ — мовив лицар. —
„Пане любий, престрашенні
Велитні учора нічу
Вас до до дому привезли.

„А найстарший з них вам остро
Наказав ось тут чекати,
Поки сам він не покличе
Знов вас слави добувать.“

„Добре, добре!“ — мовив лицар,
Але в серці щось так сумно,
Важко так йому зробилось,
Мов би все ще в клітці був.

Чув себе таким безсильним,
Збитим, змученим, нещасним
І позбавленим надії,
Що весь день той не вставав.

К вечеру прийшов до нього
Пан-отець, прийшов голяр,
Привитать його з дороги
І розмовою розважить.

Та не радо розмовляв
Дон Кіхот, а все в задумі
Слухав, слухав їх розмови,
Поки не пішли вони.

Другий день було не ліпше.
Дон Кіхот лежав недужий,
Ані їсти, ані пити,
Ні балакати не міг.

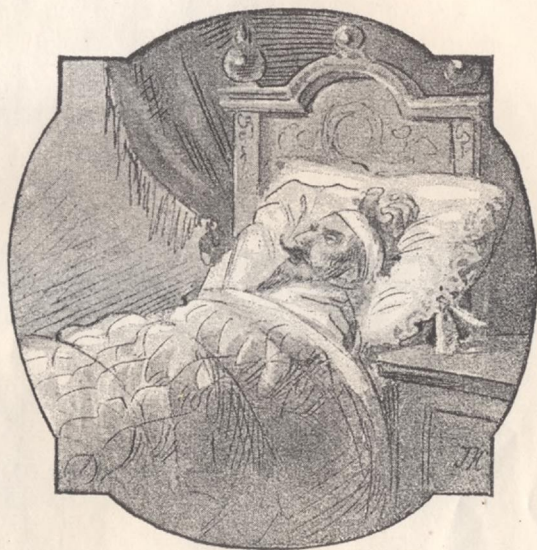
Не минули дві неділі,
Як до смертної постелі
Дон Кіхота всі зібрались,
Хто лиш знав його в селі.

„Слухайте, брати кохані,
Слухайте і ви панотче, —
Ледво діхаючи мовив
Славний лицар Дон Кіхот. —

„Лежачи отсе недужий,
Ладячись у путь далекий,
Я докладно передумав
Все, чим гриз ся за житя.

„Проминув вже час лицарства,
І дурний був весь мій почин
Відновить його; на инший
Шлях тепер весь світ пішов.

„Та не жалую я того,
Що робив, хоч не одному
З вас дурними видають ся
Щирі змаганя мої.

„І не жалую й крихітки
Відходити з сього світа,
Що дурними міг вважати
Щирі змаганя мої.“

Се було остатнє слово
Дон Кіхота. Він зітхнув,
Обернув ся, простягнув ся,
І на вічний сон заснув.

THE UNIVERSITY OF
LEOPOLDINA
LEOPOLDINA

